

De miliarium exanthematum indole et tractatione disquisitio / [Christoph Molinari].

Contributors

Molinari, Christoph, 1723-1784.

Publication/Creation

Vindobonae : Sumptibus H.J. Krüchten, 1764.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/e56n2u4r>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

G x c
18

27035/B

7/6

LB 6

60472-352

CHRIST. MOLINARII
AUGUSTALIS AULÆ MEDICI
DE
MILIARIUM
EXANTHEMATUM
INDOLE ET TRACTATIONE
DISQUISITIO.

VINDOBONÆ,
SUMPTIBUS HERMANNI JOSEPHI KRÜCHTEN.

MDCCLXIV.

Richard D. D.

AUCTOR LECTORIBUS.

S. P.

In morbis, qui popularium nostrorum animos terrore percellunt, non postremum locum habet ille, cui miliarium exanthematum nomen est inditum. Aspredo enim ista cutis, five albicans sit, five rubens, five utriusque generis, haud raro plurium acutissimarum febrium est comes, præcipue in puerperis. Cumque vulgus nequeat e conjunctis sæpenumero aliis feralium febrium symptomatibus reputare naturam sævitiemque ejus morbi, quo misellæ istæ lamentabiliter excruciantur, pronum est, ut putet necem, si quando eæ obeunt, fuisse a solis, utpote sub oculos cadentibus exanthematibus illatam. Atque eo majore quisque metu concutitur, quod e concer-

tationibus, quæ de pestis hujus indole inter medicorum filios fervent, nemo jam fere est, qui sibi non persuaferit, ejus quoque tractationem adhucdum esse non satis perspectam confirmatamque. Cum itaque jam diu in eo sim, ut illud temporis, quod mihi quotidiana artis exercitatio reliquum facit, impendam in enarrandis singularibus quibusdam curationibus, illustrandisque, opportunitate inde sumpta, rebus iis, quæ in arte facienda solent Tironum mentes ambiguas reddere, censui me operam non male collocaturum, si quid de morbo hoc & ego commentarer.

Ex ea quippe disciplina me esse profiteor, quæ putat veram artis nostræ pertractandæ amplificandæque rationem esse tantum illam, quam ab Hippocrate sapienter institutam summus Verulamius in universæ naturæ investiga-

stigatione adhibendam censuit. Causas vero, propter quas cuiquam velim vel favere, vel adversari, profecto nullas habeo.

Igitur ut in ægrorum curatione diligentiam industriamque meam conferens ad observandum experiundumque, contineo mentem, ne subdola ratiocinandi titillatione hac illac distracta, ultra naturæ limites divagetur; ita dum litteris quid mando, religioni duco vel tantisper discedere ab eo, quod diuturnis sæpiusque a me in populosa hac Imperii sede repetitis experimentis consentireprehenderim.

Neque unquam Disquisitionem isthanc sejunctim, & ab Opere, quod elaboro avulsam emissem, ut nunc facio, nisi probatorum quorundam in arte virorum auctoritas intercessisset, quibus

visum est eam posse hac forma esse non prorsus inutilem.

Spero propterea Tirones, quorum commodis labores meos omnes, qualescunque ii sint, sacratos volo, aliquid gratiæ fortasse mihi habituros. Quod si secus evenerit, id certe boni ab Opel-
læ hujus evulgatione reportabo, quod ex ejus fato datum mihi erit intelligere, intersit ne Reipublicæ utrum animum ad perficiendas inchoatas lucubrationes, quas assiduæ occupationes remorantur adjungam, an aliorsum convertam.

Quandoquidem non dubitaverim, studium saltem, quo teneor, bene de humano genere, sine cujusquam offensione, merendi, probatum iri.

Valete.

Vindobonæ Eid. Jun. 1764.

DIS.

DISQUISITIONIS
DE
MILIARIUM EXANTHEMA-
TUM INDOLE ET TRACTA-
TIONE.

P A R S I.

---

§. I.

Celebre est in Germanicis
terris, & non Medicis so-
lum, sed ipsis quoque mu-
lierculis notissimum exan-
thematum illorum genus, quæ sive
rubra sint, sive alba, milium referunt.

unde appellantur miliaria, & acutissime febrientium cum virorum, tum mulierum præsertim puerperarum cutem totam inficiunt.

Historiam hujus morbi ab Anno superioris Sæculi 1652. cum primum Lipsiæ, adnotante GODEFRIDO WELSCHIO, pullulavit, Doctissimi plures Professores, quos inter excellit HOFFMANNUS, diligentia tanta conscripserunt, ut inanem me laborem suscepturum arbitrarer, si eam hic iterum vellem contexere.

Neque enim Opellæ huic animum eo consilio admovi, ut singula quæ ad hujusmodi purpuratas ut vocant Febres pertinent, explanarem; sed ut quædam quæ ad earum indolem penitus dignoscendam, curatione ique recte instituendam fortasse inutilia haud sunt, panderem Tironibus, quorum
emo-

emolumentis quantum in me est prospectum volo.

Paucis ergo quæstionibus disquisitio nostra definietur.

Et primò: agitabimus, utrum puerperis præprimis & facile accidat, ut Febrî hac afficiantur, tum liceatne iis, siquidem miliaribus jam inquinentur, sanguinem, & quo tempore ducere?

Secundò: investigabimus, sintne aliquæ notæ, quibus exanthematum istorum idoles critica ne sit, an symptomata, discernatur?

Tertio: quæremus, an hic loci febres, quæ exanthematicæ purpuratæ miliaresve dicuntur, invadant præter puerperas, alios cujuscunque ætatis sexusque homines, frequentiusque grassentur? Erumpantne miliaria certis in morbis, sintque rarius vel frequentius critica, an symptomata?

Tandem quarto: in universa Disquisitione prout sese occasio tulerit dispiciemus, an adhibitis opportune venæ sectionibus, purgationibus, vesicatoriis, aliisque pravos humores exturbantibus artis præsidiiis præcaveri efflorescentia isthæc possit? Quod si hoc pacto datum mihi erit lucem aliquam accendere, cujus ductu res isthæc satis per sese implexa illustretur, gratulabor mihi summopere.

§. II.

Non enim ego controversiam ullam hac de re doctos inter celebresque viros movere contendo. Nam natura & ingenio ab hujusmodi concertationibus abhorreo, & insuper arbitror laborum studiorumque fructus, dum prodeunt in lucem, non debere vel animos exasperare, vel diuturna diffidia

dia ciere, quæ nil, nisi odium pariunt, & lites ferunt molestissimas: hinc cuncta, quæ indies attentius experior, summo animi candore in Tironum gratiam enarrabo, ut hi mente pacata edocti, firmisque artis fundamentis innixi, medicinam tuto, jucunde, sineque partium studiis in populi utilitatem exerceant.

Quapropter ea, quæ a decem & septem annis isthic loci cum in urbe, tum in suburbiis observavimus, relaturi sumus.

Ac ut propositum ordinem sequamur, disquirendum statim nobis est, an puerperis, quas febris acuta miliaribus albis, aut rubris simul erumpentibus detinet, liceat sanguinem detrahere, & quo tempore id sit præstandum.

§. III.

Miliaria siquidem rubra aut alba quocunque tempore in puerperis prodeant, putat vulgus a natura crifim moliente propelli: hinc non modo ab obstetricibus mulierculisque, verum etiam a medicis quibusdam pestiferum existimatur, mulieribus in hoc statu constitutis sanguinem educere, propterea quod exanthematum recessus ab iis metuitur,

Ut vero rem hanc penitus discutiamus, bina solvenda nobis sese offerunt problemata.

Primum est, an sanguis in puerperis febris miliari rubra aut alba correptis, ubi protinus purpura prodit vel ubi hæc a quocunque errore commisso sponte evanescit, educendus sit?

Alterum, an, ubi purpura, etsi critice pullulans comparet, adestque
caussa

caussa quædam, quæ venæ sectionem requirit, ita ut debeat cruor e venis detrahi, verum sit hujus detractio-
ne crīsim inhiberi, an potius id præstet,
ut non modo perfectior crīsis fiat, sed
etiam morbi scēvities, quæ sese creb-
rius per varia ferociaque symptomata
manifestat, sedetur?

Tironibus enim sunt isthæc sum-
mopere scitu necessaria, ne ignorantia
temeritateve sua miseras mulieres a par-
tus tormentis fatis superque dilaniatas
interficiant.

Priusquam vero mentem nostram
super hac re explanemus, consideran-
da probe ea sunt, quæ hac de re cele-
berrimi nostrates medici cum primum
Germaniam nostram morbus hic inva-
sit, censuerunt.

§. IV.

GODEFRIDUS WELSCHIUS,
qui *historiam medicam novum puerpera-*
rum morbum continentem elapso sæculo
scripsit, sic inquit: (a) „ an conve-
„ niat venæ sectio dubium esse non
„ miror; patiens enim, cui vena se-
„ canda, puerpera est, quam caute,
„ imo religiose tractare & curare sum-
„ ma urget necessitas; quippe cui in
„ partu, per vasorum uteri, quibus
„ fœtus retinebatur, & nutriebatur,
„ disruptionem, alias copiosus profu-
„ sus est sanguis, post partum consue-
„ ta sanguinis per dies aliquot succe-
„ dit purgatio. Puerpera insuper ex
„ habitis in partu conatibus infirma
„ est, ac debilis; spiritus dissipantur
„ cum

(a) Godfrid. Welsch. *Histor. medic. nov. puer-*
perar. morb. contin. Lipsiæ XX. April. 1655. inter
Disput. ad morb. *Histor. & curat. facient.* quas Al-
bertus Haller vir Clariss. collegit & recensuit Tom.
V. Febr. pag. 477. Thes. LXXV.

„ cum sanguine; vires prosternuntur;
„ recens nato infanti secta vena ali-
„ mentum detrahitur; lac immittitur;
„ tur; accedit quod hoc ipsum reme-
„ dium in curatione febrium maligna-
„ rum in genere, raro, & nonnisi cum
„ maxima præcautione adhibendum
„ esse, statuatur a multis; & si quæ
„ sunt alia, quæ venæ sectionem puer-
„ peris non permittere, sed dissuade-
„ re videtur.

In thesi vero sequenti scribit, indi-
cio opus esse bono, & accurata omnium
circumstantiarum consideratione; esto
enim sanguis in partu & post partum
profluat, sitque puerpera post partum
infirmata; exinde tamen arbitratur ipse
non statim sequi has sanguinis purga-
tiones, & puerperæ ex partu præce-
denti infirmitatem ita semper & in
omnibus urgere, ut vel ipsæ opem po-
stulens

stulent, vel venæ sectionem in casu necessitatis non permittant; ait enim purgationes hæc naturaliter succedere, infirmitatem vero defatigationem potius quamdam esse, qualis lassis a labore quocunque solent contingere. Tum subdit venæ sectionem in curatione febrium malignarum, quamvis a multis non concedatur, concedi tamen a plurimis: ideoque nihili facienda esse, quæ de spirituum secta vena dissipatione, de virium prostratione, de alimenti recenter nato infanti detractio, deque lactis imminutione jactantur; propterea quod læsiones istas ab intempestiva tantum inconveniēti, & immodica, non vero ab ea, quæ prudenter, circumspecte, caute, & religiose in puerperis celebratur, venæ sectione metuendas esse arbitrat.

Quod

Quod ut confirmet, afferit docu-
 menta Petri a Castro de febribus ma-
 lignis mentionem facientis, qui ita lo-
 quitur: „ Summa proinde si ex sedula
 „ circumstantiarum collectione adhi-
 „ beatur circumspectio & sanguinis in-
 „ primis, abundantia, virium conditio,
 „ ac tempus morbi, permittere venæ
 „ sectionem videantur, sane non ca-
 „ pio, cur puerperæ febre maligna
 „ miliari correptæ venam fecare non
 „ liceat? sed existimo potius statim
 „ detrahendum esse per venam sectam
 „ sanguinem, & maxime quantum
 „ fieri potest, ab initio. Est enim hæc
 „ operatio tanti momenti, ut illa ne-
 „ glecta, vix faustum eventum in hac
 „ febre nobis liceat sperare, quantum-
 „ cunque blateret indoctum vulgus,
 „ cujus perniciofa petulantia licentiam
 „ in hoc sibi arripit peritiorum etiam

„ Medicorum operationes taxandi, ac
„ coercendi; non vos ista deterreant,
„ & a recto medendi tramite latum
„ unguem avertant. Extrahite in
„ principio alacriter sanguinem pro
„ plenitudinis & virium ratione; sum-
„ matim vero ad quartum.

§. V.

Nec diversa a Welschio ratione lo-
quitur Godefridus Salzmannus in hi-
storia purpuræ miliaris albæ præprimis
Argentoratum & viciniam Anno hujus
sæculi 34. infestantis, (b) in qua plu-
rima, quæ ad morbi hujus curationem,
& præcipue de sanguinis detractione
utilia monita continentur.

Hic enim, qui biennio post histo-
riam hujus morbi scripsit, narrat clini-
corum quamplurimos in hoc morbi
gene-

(b) In eadem Halleri collectione.

genere, quantum ad sanguinis detractionem, in diversas abiisse sententias, cum a quibusdam ea laudaretur, ab aliis contra vituperaretur.

Quosdam vero fuisse, qui non modo circa hujus morbi initia, verum & in augmento, imo & exanthematibus jam apparentibus, venæ sectionem administrari juberent, vanum illum deponentes metum, miasma nempe a corporis peripheria hac curatione ad inferiora vocari, quod auctoritate Gallici Medici Porchon in tractatu de purpura, morbillis, & variolis confirmat.

Postquam ergo quamplurium auctorum de venæ sectionis utilitate vel noxa disputantium sententias retulisset, proprias animadversiones subjicit, inquiens requiri in hoc morbi genere sanguinis detractionem, ubi corpus insigniter plethoricum est, ubi quis huic

vacuationi a longo tempore affuevit; ubi morbus in tempus æquinoctiale, quo alias ea institui solebat, incidit; ubi vel magis febrilis impetus, quam malignitatis fuscipio est; vel nota sanguinis potius concreti, quam fusi; vel hæmorrhagiæ præsentis, aut instantis metus; vel imminētis inflammationis, aut jam factæ indicium; vel morbus pleuritidis aut peripneumoniæ speciem præferens; vel denique sanguinis evacuationes naturales suppressæ, aut artificiales ab aliquo tempore neglectæ.

A sanguinis vero detractiōe abstinendum, si vires exhaustæ vacillant, & quarum lapsu vult, ut recte morbi malignitas emetiatur. Tum in morbi progressu & quidem maxime circa dies criticos & post papularum eruptionem, cum nempe habitus cutis laxior, & transpiratio facta est liberior. At neque

que ubi copiosi sudores promanant, ubi malignitas magna est, cum hæc potentior evadat.

Porro videri eam noxiam, ubi copia non abundat, nec sanguis tenaciter cohæret, imo ita comparatus sit, ut cum summo virium lapsu liquefactus protinus diffuat. Concludit is tandem sanguinis missionem in eo affectu, in quo sanguinis coacti potius, quam resoluti metus est, in quo lymphæ etiam lenta est atque viscida, certis sub cautelis administratam non modo non noxiam, sed & summo opere utilem extitisse: in quam rem adducit celebrem Anglum Medicum With, qui ea de causa illam suadebat, quod apta esset ad febrium malignarum causam, quæ suo judicio plethora est, indeque pendens lentor & humorum visciditas,

amoliendam; (c) ex quo conjiciebat præcavendæ inflammationi nihil esse potentius sanguinis educatione.

§. VI.

Huic quoque sententiæ adhæret celeberrimus Hoffmannus, qui de febre purpurata (d) atque de purpuræ genuinæ origine, indole, & curatione scribens fatetur, sanguinis missionem in puerperis esse non modo utilem, verum & prorsus necessariam.

Nam observatione sexta (e) historiam puerperæ febre purpurata laborantis, quam venæ sectio servavit, enarrat.

Cum enim spasmis artuum & abdominis vexaretur fuit purpura evanescente, anxietatibus summis oppressa,
&

(c) Eodem Halleri Tomo pag. 536. Thes. 26.

(d) Tom. IV. de Febris pag. 219.

(e) Ibid. pag. 220. & seq.

& propter magnas corporis jactationes non modo quandoque desipiebat, sed & subinde animo defecit.

At vena in brachio cusa, præcordiorum anxietas, cunctaque alia symptomata declinarunt, ipsa ad se rediit, & postquam corpore toto concaluit maduitque, oppleta est iterum copiosa purpura, quæ congrue depulsa, locum sanitati fecit.

§. VII.

Iccirco is monet, sanguinem, ubi imminentis purpuræ eruptionis indicium est, non esse detrahendum: incidere vero plures casus, ubi hoc etiam tempore cruoriseductio sit necessaria. Ait enim fieri nonnunquam, ut lochiis restitantibus, aut parcius justo fluentibus sanguis redundans urgeatur cum impetu ob spasmos in abdomine con-

geraturque ad cor ac cerebrum, ubi atrocia & lethifera fuscitat symptomata, quæ perperam vulgo retrocessioni materiæ exanthematicæ tribuuntur: hinc si per venæ sectionem sanguis superfluus subtrahitur, cessant illico parthemata, & liberiore, ac æquabili reddito circuitu expeditius eruptio summo cum levamine succedit.

§. VIII.

Postquam ergo illustrium virorum de hoc morbo agentium, & præcipue in variis Germaniæ terris medicinam factitantium sententias exposuimus, sententiam quoque nostram candide explanabimus.

Ex iis, qui in regionibus nostris medicam artem exercent, vix unus erit, qui plurium annorum curriculo in puerperis exanthemata miliaria sive alba,

ba, five rubra non animadverterit. Id profecto perspectum est: at remanet scrutandum, num exanthemata hæc seu potius efflorescentiæ feбри acutæ conjunctæ, & eadem post partum comitante feбри, pullulantes, producantur, foveanturque naturæ vi, an morbi ingenio, an febris acutæ impetu: deinde an expediat sanguinem mulieribus febre purpurata acuta in puerperio dentis educere.

§. IX.

Tribuit Hoffmannus (f) frequentiore purpuræ exortum iis, quibus alvus adstricta, perspirationis nulla cura, criticæ, aut consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ, aut prorsus prætermissæ, sanguis largius vel efflu-

B 5

xit,

(f) Med. Rational. System. Tom. IV. Cap. IX. de Febre purpurata rubra & alba miliari §. 10. pag. 207.

xit, vel subtractus cum virium defectu est, quibus animus sæpenumero jactatione, mœrore, diuturnaue sollicitudine angitur; quibus nimis vigiliis intensioribusque meditationibus robur corporis attritum est, iis tandem, quæ otioso motusque experte vitæ genere torpescunt.

Censet insuper laxiorem corporis habitum, quem sanguineum alias aut phlegmaticum nuncupant, non esse ab his noxis immunem. Quoad ætatem vero infantes magis, quam adultos, senes, quam floridos: quoad sexum, fœminas magis, quam viros hoc malo tentari. E mulieribus vero non tam plebeas minusque delicatas, quam potius teneras ac nobiliores fluore albo affectas, nec non omnium maxime puerperas.

Addit

Addit purpuram albam puerperis ob peculiare causas quam maxime malignam esse, & infensissimam: eo quod foeminarum plurimæ lymphaticis aquosisque humoribus abundant, & in gravidarum utero sanguinis circuitus ob nimium appulsum vasorumque distentionem languidus valde tardusque sit: quapropter facile humores corrumpi, qui febre demum lactea accedente resumti ad vasa majora cordique proxima deferuntur.

Quæ cum ita sint, statuendum est cum ex Hoffmanni, tum ex aliorum æque in arte præstantium virorum auctoritate, esse observatum sanguinem febre miliari oppressis educere, dum ipsa & exanthemata erumpunt non solum utile, sed necessarium.

§. X.

Jam vero, ut problemata a nobis superius proposita solvantur, disquirendum, an in hac quoque regione, ubi medicinam facimus, febre miliari alba, aut rubra vexatis, præcipue vero puerperis, purpura comparente, aut ubi hæc a quocunque errore commisso sponte evanescit idem quoque effici impune possit?

Tum, an, ubi purpura etsi critica pullulans adsit queat impellente quadam venæ sectionem poscente causa id præstari, utrumve crisis hac re impediatur, an potius laudabilior perfectiorque fiat, & morbi ferocia leniatur?

Juvat autem hic quoque antequam hæc pertractemus, pauca, siquidem doctorum hominum concertationes reddiderunt rem valde impeditam, præfari.

Nolim

Nolim vero quis credat, velle nos litem movere, an in Germania præcipueque in Austriacis terris febris, quam vocant miliarem, puerperas infestet? Id certum nempe est ab Hoffmanno, ut vidimus, aliisque Clarissimis viris febrim miliarem inter morbos puerperarum referri ob ingentem ut plurimum uterinam colluviem cum graviditatis tempore, tum post partum suppressis a quacunque causa lochiis, retentam.

Nuper vero Illustris Taurinensis Medicus Allionius in libello de miliarium origine, progressu, natura, discrimine & curatione, affirmat eo quoque loci hanc observari. Cumque miliaris, ut ipse putat, miasmatis proprietates diligentius exponendas sibi sumat, narrat, (g) hominum hoc morbo

---

(g) Cap. VIII. pag. 65. No. 137.

bo ereptorum cadavera cito & intolerabiliter fœtere, atque intumescere; calorem tenacissime fervare, e naribus vero crebrius vehementer sanguinem fundere.

Refert insuper Joannem Baptistam Blancum Anatomes Professoribus probe notum, in mulieribus purpura defunctis quandoque uterum aliquo loco inflammatum invenisse, mortis causa scalpelli aciem effugiente; quin ipsemet, cum hominem simplicissimo miliari morbo sublatum anatomica dissectione perlustrasset, inquit, nihil se præter venosa capitis vasa quam maxime sanguine distenta reperisse.

§. XI.

Sint ergo ævo nostro febres miliares in variis regionibus Endemii morbi, ne controversiam inutilem concitemus.

Ast

Ast, si quis causas considerarit, cur quandoque (nam ratione habita ad numerosissimum populum, cui medicinam facimus, rarius hunc morbum animadvertimus) in puerperis miliaria observentur, facile intelliget, an venæ sectioni in exanthematica harum febris locus sit: imo cur summa cruorem detrahendi necessitas existentibus jam ipsis in cute miliaribus ad id impellat.

Attamen ne ii, quibus scribimus, conquerantur, non suppeditari sibi a nobis satis claram lucem, qua cum ad ægrorum lectulos accedunt, percipiant dilucide, qua ratione se gerant, ponam illis ob oculos, quæ a decem & septem annis in hisce regionibus experiundo perdidici.

§. XII.

Talis est cœli nostris in terris temperies ac vicissitudo, ut corpora facile
variis

variis diversisque modis afficiantur. Nam cum aëri eundem statum nunquam fervanti subjiciamur, & fibris utamur laxioribus, & vitam lautiolem ducamus, immutamur quam facillime, omnibusque iis noxis, quæ ab aëris alteratione cohibitaque sensus effugiente transpiratione immortalis memoriæ vir Sanctorius progigni observavit.

Addas velim aquarum nostrarum indolem, quæ nec purissimæ sunt, nec levissimæ, imo decoctæ crassis utplurimum obducunt vasa crustis, quo nomine a Plinio (h) prorsus damnantur.

Accedit, cum de mulierum affectione miliari verba fiunt, otiosa earum & præprimis sedentaria vita, qua ut tempus fallant diu noctuque increpantibus potibus sua viscera inferciunt, saginantque: quo fit, ut eæ plurimis mor-

---

(h) Histor. natur. Lib. XXXI. Cap. 2.

morbis frequentius hic, ac alibi, infestentur. Nam aut graviditatis tempore, aut post ipsum partum febribus sæpenumero acutissimis, quas quandoque miliaria comitantur, obnoxia sunt.

Quod mirum non est: quis enim ignorat corpora iis de causis ingenti colluvie referta non modo acutis febribus corripì, quod tum de mulieribus gravidis, tum de puerperis dictum volumus, verum & exanthematibus varii generis vexari?

Utrum vero cutaneæ isthæc eruptiones debeantur ut plurimum perversæ medendi methodo, non mihi sumam dijudicandum. Illud dixerim, me vidisse pluries ægros solis antiphlogisticis medicaminibus tractatos minusque ferventi ac antea aëri commissos, miliaribus nihilominus infectos.

Animadverti quoque similia mala posse præcaveri cum in puerperarum febribus acutis, tum in aliis continuis valentissimisque febribus, ubi præcipue corrupta morbum faciens colluvies, detracto antea profusus sanguine subduceretur per alvum lenioribus pharmacis.

Observavi item aliquoties miliaria, ubi in acutissimis febribus aliam simul crisin comitabantur, non esse prorsus contemnenda, in epidemico præcipue morbi statu, si lymphæ præsertim crassiori scatent corpora; cum aliis vero criticis excretionibus purpurata exanthemata esse colenda, ne regressa ad vitalia viscera morbosæ colluvies, ægrum interimat.

§. XIII.

Porro fecimus sæpissime medicinam ægris, qui jam exanthematibus referti erant.

erant. Haud enim raro accidit, ut ob nimium febrilem impetum materies morboſa, ſive ſubtiliſſimum hoc miliarium, ut quidam ajunt, miasma ſanguinem ipſum, aut lympham, aut ſerum inficiens in ea vaſa transfundatur, quæ ipſis nec propria, nec apta ſunt. Si ergo cruor ſeroſa lymphaticaque vaſa ſubierit, ob adauctum novi ſanguinis per invaleſcentem ſolidorum attritum ad hæc impulſi momentum, rubra pullulare exanthemata neceſſe eſt: contra ac evenit, ubi ſeroſa, lymphaticaque materie vaſa cutanea alias inſenſibilia turgent: nam tunc mole iſtorum aucta puſtulæ apparent, quæ e colore miliaria alba appellantur.

Quod ſi vaſa iſthæc tam ſero, quam ſanguine inferciuntur, emergunt utriusque generis miliaria, quæ ſi die critico non erumpunt, ſed alio tempore

cum summa febris intensione comparent, non modo ingentem humorum colluviem morbique malignitatem summam, sed & vim vitæ adauctam, tum solidorum in fluida, & fluidorum in solida attritum maximum sæpenumero denotant. Mirum igitur non est in corporibus præcipue crassioribus per insensibilem cohibitam perspirationem, crispata totius corporis peripheriæ epidermide, & ob novam continuo affluentium humorum copiam detensa, prodire varii generis exanthemata.

§. XIV.

Sed hac de re satis. Itaque ex iis, quæ recensuimus, patefcet opinor, an puerperæ, in quarum utero sæpius magna, suppressis præcipue lochiis, aut minori copia profluentibus, putrida coærvatur colluvies, hæcque sanguini
com-

commixta illuc, quo vehementius natura impellit, congeritur, & quaquaversum sese diffundit, hisce morbis obnoxia sint.

Morbosa quidem isthæc materia, si in uterinis a quacunque externa aut interna causa constrictis vasis continetur, nec per consuetum iter, quod lochia persolvunt, expellitur, movet concitata febre inflammationem uteri; si vero, occlusis uterinis canalibus, a sanguineo ut ita dicam torrente abrepta caput petit, procreat deliria, convulsiones, insomnia, vigilias, ipsamque phrenitidem.

At si sanguini toti perfusa est, febrim acutam malignamque excitat, qua corpus ob nimium æstum extorretur; vel vitæ vires, Sanctoriana perspiratione ab aëre frigidiore incaute admisso cohibita, ob refluentem humorum co-

piam opprimuntur; Quod si hac sese iterum ex ferunt, impetumque, dummodo adhuc vigeant, faciunt, sanguinis aliorumque humidorum circuitus adeo acceleratur, atque eousque deducitur, ut sanguis in ea vasa per cordis impulsum transfundatur, quæ lymphæ aut sero accomodata sunt.

Quapropter ille in his consistens, pustulas, papulas, variique generis exanthemata, quæ a medicis miliaria, ratione coloris & humoris alba, aut rubra nuncupantur, efformat, per insensibilia vasa sese diffundens.

§. XV.

Liquet igitur in puerperis præcipue febre acuta correptis posse miliaria cum ob morbi acutiem ingentemque materiei morbosæ copiam, tum ob vehementissimum febrilem impetum symptoma-

ptomatice produci foverique. At non negamus posse ea quandoque, ubi morboſi humores concocti ſunt, prorumpere vi naturæ vel critice, vel criticis aliis excretionibus ſimul juncta cum ægri & levamine & ſalute.

Quæ cum ita ſint, nemo ambiget, utrum puerperis febre acuta miliari detentis ſanguis mittendus ſit? Neque in diſcernendo tempore, quo id præſtandum ſit, multum eſt difficultatis.

Nam ſi mulieri puerperæ poſt partum ſubito, quod nobis crebrius videre contigit, incaute ab obſtetricibus ipsis, aliave mulierum exſultante, prolemque admirante turba derelictæ, poſtque tot tantosque partus labores ſudore ingenti perfuſæ, aër frigidiusculus non modo corporis totius peripheriæ, ſed & in uterum ob non velata pudenda intromittitur; illa protinus

ob cohibitos sudores cohorret, & sanguis, qui detracta ab utero placenta ex uterinorum vasorum apertis alias osculis profundi solet, consistit, unde febris valentissima succensa, venter intumescit, tympanique ad instar intenditur, & uterus inflammatur.

§. XVI.

Quis autem non videt, nullam dum isthæc adsunt esse moram interponendam, quominus incidatur vena brachii, & siquidem altera tertiave sanguinis missione opus sit, tundantur cum brachiis pedes. Nam si sanguis e vasis suis pleno gurgite profluens constricto uteri ore in ejusdem cavo cogitur, atque ibi computrescit, febrim, & inflammationem auget; sique is, qui proxime e turgidorum vasorum oris stillaturus erat, his contractis impetuosius recedit, tum ad pectus, tum ad caput majori

jori, quam par est copia defertur. Si vero lochia in utero clauso concreta putruere, vel ichor, vel sanies resumta, perque varias vias fursum quoque compulsa quaquaverfum sese diffundit, vitalia viscera male mulctat, atque inficit.

§. XVII.

Adde mulierum quasdam vel tertia vel quarta alias vero citius, aut tardius impletis uberiori humorum affluxu mammis, lactea, quam vocant, feбри infestari; quantis igitur necesse est pectoris oppressiōibus, anxietatibus, similibusque aliis noxis eas sæpenumero pertentari, quæ simul caput turbant, totumque systema nervosum sæpenumero convellunt?

§. XVIII.

Nonne ergo manifestum est, debere medicum turbas hasce compescere,

quin & prævertere, quod nisi prompta sanguinis detractiōe nequit efficere. Quid enim expectabit? Num, ut inde oriantur febres, deliria, phrenitides, suffocationes, lipothymiaë, nervorum distentiones, miliaria alba & rubra, ut posterius ostendemus, uteri abscessus, durities, scirrhi, cancri, hydropes, reliquæque pestes, quas nemo nescit venæ sectionibus, præfidiis ut vocant revulsivis, lenissimisque purgantibus præpediri.

Quid autem mirum, si ubi tanta uteri colluvies ad vitalia viscera deferatur, præsertim non referatis imis sedibus putrilagine & ipsis refertis, illud materiei, quod supervacuum cum sit, viscera vitalia opprimit, depellatur, vel per valentiores vitæ vim, quam naturæ criticum motum vocitant, vel per febrilem impetum, quem fieri per
foli-

solidorum fluidorumque mutuum attritum, Medici contendunt, ad corporis peripheriam, hincque aut per cutis cribrum sub sudoris forma promanet; aut ultra cutim subeat, ibique consistens, cuticulam in pustulas modo albas, modo rubras, quæ alba aut rubra miliaria, five exanthemata dicuntur, elevet?

§. XIX.

Experientia itaque nixi, remur, posse nos, illud, quod per vim vitæ ad cutim cum ægri levamine ipsis gravioribus symptomatibus recedentibus, propellitur, censere criticum; id vero, quod ob ingentem corruptorum humorum copiam violenta febris, attritione perniciosisque ipsis symptomatibus non persistentibus tantum, sed & increbescantibus apparet in cute, judicare

care symptomaticum? Ne vero in hac judicatione, quæ paulo difficilior est, erremus, quæ criticam eruptionem a symptomatica discriminant signa, perpendemus.

§. XX.

Et quidem criticam eam esse dicemus, quandocunque exanthemata utriusque generis abunde erumpunt, & quæ antecessere molesta symptomata eruptione indies insensibiliter adaucta, decrescunt.

Hanc vero hæ prænunciant notæ: lassitudo, gravitasque membrorum summa, corpore per intervalla inhorrescente, calor magnus subsequens cum respiratione difficili & anxia, tum ab Hoffmanno non adnotata, a nobis vero creberrime observata tussicula molesta siccaque, quæ eo pacto, ac in mor-

morbillis multum urget, materie morbosa pulmones infarctos indicans. Item alvus stricta, virium dejectio summa, deliquiis animi stipata, sitis intensa, fauces aridæ, dolor in dorso tensivus, acutus, punctorius, caput præhendens, cui vel sopor, vel delirium sæpenumero adjungitur. Quibus diebus miliarium eruptio contingat, definiri nequit: quod enim Hoffmannus de tertia, aut quarta pronunciat, perpetuum non est. Variis enim ea erupisse morbi temporibus conspeximus, præsertim, cum hæc alios morbos subsequuntur: nam & Hoffmannus ipse septimo nonoque etiam die illa apparere affirmat, & haud raro ægros pertinacissimo morbo afflictos, ab iis vigesimo trigesimoque critice prodeuntibus levatos esse, dicemus inferius.

§. XXI.

Eruptionem indicant præceduntque pruritus ardorque summus prævia sensibili rubedine cutim afficiens: in pectore, collo, dorso, tum in aliis corporis sedibus tubercula perquam exigua rubra prodeunt, semen milii figura & magnitudine referentia, cute reddita aspera anserinæ adinstar: si alba sunt, pustulas diaphanas, albicantes, limpidissimo sero turgidas repræsentant, quas totum quandoque corpus replere, inque tantam magnitudinem excrescere conspeximus, ut variolosas vesiculas ichore plenas æquarent seque mutuo contingerent.

§. XXII.

At id, quod critice exanthemata isthæc pullulare palam facit, est, quod hoc morbi statu graviora symptomata
ut plu-

ut plurimum subsident, sensimque evanescent; delirium puta, soporque profundus; Pulsus, qui parvus, compressus, intermittensque erat, fit magnus, æqualis, mollior; Cutis antea arida madescit, tussis sedatur; totum sudore plus minusve copioso corpus perfunditur, qui singularem plane fœtorem ab Hoffmanno acido austerum, & vaporem nuncupatum, præfert. Imo antequam ipsa miliarium eruptio fiat, simile quid e laxatis jamjam cutis osculis exhalat, ea ratione, ac in prodituri morbillis variolisque deprehenditur, cum singularis, naresque feriens per totam cubilis atmosphæram dispersus fœtor ex ægri corpore erumpit.

Urina antea clara, aquosaque profluit saturata magis, & turbida. Aliquot demum dierum spatio, tubercula hæc insigniter prurientia squammularum

larum adinstar decidunt, vel quæ nimio fero in pinguioribus præcipue corporibus turgebant, rumpuntur, effusque fero acri, ægroque ad integritatem brevi post redeunte, exsiccantur.

§. XXIII.

Dispiciamus nunc symptomata, qua voce ea designamus exanthemata, quæ quoniam apparent crebrius conjuncta aliis excretionibus, crisisque imperfectis, morbum, ut suo loco visuri sumus, concomitantibus critica nominari a peritis Medicis non queunt. Utpote, quæ & maligni morbi symptomata sint, & lethale quid portentant ut plurimum; tamen si sunt, cum iis ex arte occurritur, haud semper mortifera.

Talia itaque habebuntur siue rubra
ea sint, siue alba, cum adest maligna
febris

febris, aut quicunque inflammatorius morbus suspectis ut plurimum symptomatibus adjunctis, idque incertis, variisque morbi temporibus. Nam interdum primis statim diebus, ubi ingens febrilis impetus est, emergunt, quæ & ingentem humorum colluviem declarant, & pessimam morbi indolem denotant; interdum vero nonnisi circa morbi finem, ubi cunctis putrescentibus humoribus, æger perit.

Si ergo hæc prodeunt circa morbi initia pulsu existente duro, & celeri, & ubi nullus somnus est, sed magna inquietudo, & respiratio difficilis; ubi per totum morbi decursum sudores profusus manant, urinæ pallidæ, & copiosæ redduntur, vel continua mingendi cupido torquet, vel urina, quæ prius crassa, colorataque erat, mutatur subito in limpidam, tenuem, &

D

palli-

pallidam, vel alvus cum torminibus abunde solvitur, quod in puerperis crebrius contingit, tunc maligni morbi sobolem ea esse colligitur.

§. XXIV.

Pessimi quoque ominis, exitiumque portendentia ea videntur, quæ modo efflorescunt, modo disparent, pertinaciter inhærescentibus symptomatibus aliis, quæ ingentem materiæ morbosæ quantitatem, humorumque putredinem denotant.

Tum tantum abest, ut criticum haberi possit, quin & summe pestiferum invenimus illud, cum maligna miliarium materies repulsa iterum interiora viscera, pulmones præcipue aggravat, non amplius ad exteriora reditura. Unde respirandi summa difficultas oritur, pectusque pondere magno opprimi, fau-

---

MILIARIUM EXANTHEMATUM. 51

---

faucesque adeo constringi videntur, ut instet ipsa suffocatio.

Nec critici quid sapere potest, si viribus ipsis decrefcentibus materiei copia ingentem febrilem æstum excitans totum corpus occupat, ut non solum, quemadmodum binis in hominibus ante aliquot annos vidimus, extus maligna illa materies compareat, verum & intus viscera cuncta inferciat, atque corrumpat, haud aliter, ac conspicitur in cadaveribus eorum, quos variolæ pessimæ interfecerunt. Imo in his putrilago plurima, vermiumque ingens copia per alvum descendit, quæ mortem, quemadmodum non semel vidimus, brevi post prænunciant.

§. XXV.

Contingit quoque sub hoc morbi statu interiora corporis æstu torrerī,

extrema vero præ frigore extus rigescere, copiosoque, ac simul frigido sudore corpus totum perfundi, idque vicissim: Quæ cum adsunt, ægri ut plurimum lipothymia oppressi, fati cedunt ob summam viscerum inflammationem in gangrænam sphacelumque declinantem, quæ præprimis pulmones, ventriculum, cerebrum, ipsumque in puerperis uterum infestant.

Atque ex hisce miliarium cum criticorum, tum symptomaticorum notis, non quidem ad arbitrium efficitis, sed plurima observatione animadversis, conjicere licebit, cui puerperæ febre acuta miliari afflictæ sanguis mittendus sit.

§. XXVI.

Porro statuendum est cum venæ sectionis tempus, tum id, quod circumspice-

spicere oportet, ne crifim, fiquidem eruptio e criticis fit, præpediamus, aut remoremur.

Ubi ergo puerperæ ob quascunque cauffas e recensitis lochia fupprimuntur, febris magna exardefcit, & respiratio fit gravior, fanguis illico e pede detrahatur, quin fi opus eft, accedente præfertim delirio vena tundatur iterum: exortis vero fummis ventris, uterique cruciatibus in brachio iterum incifa vena, fanguis, præmiſſis aliquoties emollientiffimis intra hoc tempus alvi lotionibus, educatur.

Vires porro prius noſcendæ, æſtimandæque ſunt, ne defatigata a partu mulier, ut crebrius contingit, præ nimiiſ ſanguinis detractiõibus peſſumdetur. Urgentibus vero ſymptomatibus, æſtimatisque viribus, ea ſubtrahatur cruoris copia, quæ febrim

temperare inflammationemque præpedire potis est. Atque a Tirone cavendum est, ne purpuræ prodituræ effigiem sibi ante oculos statuens officio suo desit, ita ut præ nimio purpuræ præpediendæ metu ægram prætermiſſis necessariis venæ ſectionibus inflammari prorsus ſinat, & tandem jugulet.

Nam, ubi congrua ſanguinis detractio fit, non modo periculosa ſymptomata proſtigantur, ſed & crebrius lochiis profluentibus nullisque miliaribus comparentibus, mulier ingenti ſudore perſuſa, ſanitati reſtituitur.

Necessariis vero neglectis venæ ſectionibus, ipsis etiam miliaribus erumpentibus inflammato gangrænaque affecto utero, deliriis ſubortis, mulier convulſa, aut ſoporofa, ut aliquoties vidimus, fatiſ cedit.

Sanguine itaque debito tempore,
nem-

nempe protinus circa morbi initia congruenter educito, non modo recensita mala, sed etiam ipsa exanthemata præpediri posse sæpenumero perspeximus.

§. XXVII.

Nec febris purpurata lochiis subsistentibus orta obstare debet, quo minus sanguis educatur: præcipue, cum plura urgentia periculosaque symptomata ægram afficiunt. Inquit enim Hoffmannus, (i) lochiis suppressis sanguinis detractionem in talo opportunissimam esse: ubi vero sanguis magno impetu ad caput fertur, satius esse ad phrenitidem arcendam e loco propinquiore sanguine misso impetum derivare: ipsique aliquot innotuisse exempla meminit, ubi lochiis suppressis purpurata febris cum gravissimis sym-

D 4

pto-

(i) Medic. System. Tom. IV. de febre uterina pag. 517. observ. VII.

ptomatibus, lipothymiis nempe, præcordiorumque anxietatibus mortem ipsam minitantibus, suborta est, quæ tamen e brachii venis educto, & a corde, & ab appensis ipsi majoribus tubis derivato sanguine mox per DEI gratiam discussa est.

§. XXVIII.

Plura hujuscemodi exanthematicæ febris exempla affere valeremus, verum, ne Longe nimis sermonem trahamus, unica, singularique historia, quæ recentissima est, erimus contenti.

Primiparæ mulieri sanguineæ temperiei vigesimum sextum annum agentis, perque plures ante partum septimanas pertinacissima catarrhosa defluxione cum tussi molestissima detentæ post laboriosum partum lochia, nescio quam de causa, substituerunt. Magna

eam

eam protinus febris continua acuta, nec non respiratio difficillima, dolorque acerbissimus sinistrum costarum latus perstringens, afficiebant: tussi vero contumaci cum præcordiorum, totiusque pectoris gravitate ægra divexabatur. Malæ ei cum rubore tuebant, venæ temporum turgebant, oculi prominebant.

Lingua arefcente, ingens erat cibi fastidium, frigidique cum fontis, tum aëris cupiditas; pulsus undosus modo, modo durus, magnus, celer, sæpe intermittens, intercorrebat lateris dolor, qui tussis continuæ impetu ingravescebat, quod per sputum extundebatur, spumofum erat. Vigiliæ continuæ, alvus ut plurimum densa. In tanta, tamque ominosa turba, purpura rubra albaque copiosissime per totum corpus dispergebatur

primis ipsis morbi diebus, nullo symptomatum recedente. In hoc statu accitus ego, nihil præter mixturam, ut vocant pectoralem cum diaphoreticis pluribus adjectis præscriptam inveni: quoniam exanthemata hæc existimabantur critica.

Ego contra cognito, ægræ pulmones jam ante partum ob pertinacissimam tussim fuisse quam maxime defatigatos, suspicatus sum in sanguine quid phlogistici dudum latuisse. Unde mirum mihi non videbatur e repentina lochiorum post partum suppressione ingentem febrim fuisse subortam, magnumque sanguinis torrentem impetuosius ad pectus affluxisse, unde pleuro-pneumonia existeret.

Hinc quomodo existimare poteram exanthemata talibus symptomatibus stipata esse critica, quæ ægram brevi sanarent?

narent ? Decrevi itaque nullam istiusmodi eruptionis rationem habere; spectato enim cum prægresso, tum præfenti statu morbi supervacuam cruoris copiam, unde pectus afficiebatur, credidi esse detrahendam.

Cum igitur sanguis largiter e pedis vena, me jubente, missus, febrile incendium minime temperasset, volui, ut iterum e brachii venis educeretur : & profecto postquam ex iterata hac venæ sectione decem unciaë effluxissent, periculosa omnia symptomata declinarunt ; ægra cepit liberius respirare, tussis imminuta est, sensim sensimque laudabile, concoctumque excreabatur; purpura vero tam rubra, quam alba, etsi alvus adstrictissima, emollientissimis lotionibus infusis crebrius solvebatur, nunquam disparuit.

Tussis,

Tuffis, quæ aliquando fiebat pertinacior, Laudano congrua dosi exhibitio, sedabatur; hæc erat nempe, quæ cochleatim ægræ propinabatur alternis horis mixtura.

℞. Specierum Diatragacanthi frigidi Drach. duas.

Stybi diaphoretici non abluti Drach. unam.

Aquæ Scabiosæ . . . Uncias octo.
instilla

Laudani liquidi . . Drachmam.

Syrupi Capillorum veneris . . .
Unciam unam.

Cui dabatur superbibenda radicis Althææ, foliorum florumque Malvæ & Bellidis decoctio, addito Diacodii, aut Capillorum veneris ad gratam dulcedinem syrupo. Potui vero erant emulsiones e Melonum seminibus, amyg.

amygdalisque dulcibus saccharo confectæ.

Atque his per plures dies exhibitis præfidiis factum est, ut lochia per copiosam cum sputi laudabilis excretionem, tum per alvi clysteribus emollientibus procuratam solutionem liberius, satisque profuse manarint, exanthemata vero, ad quæ toto morbi cursu nunquam respectum habui, exaruerint percommode, unde ægra judicata ex integro est, remanente solummodo inani quadam tussicula aliquoties urgente, quæ tamen per diætam lacteam fuit facillimo negotio depulsa.

§. XXIX.

Ex hac historia ni fallor, patet, in puerperis miliaribus pustulis infectis, præcipue cum lochia suppressa sunt, sanguis-

sanguinis missionem esse omnino necessariam.

Animadvertimus autem sæpenumero exanthematum recessionem, etsi detracto abunde sanguine, ubi ingens febris ægros conficit, aut summa visceris cujuscunque inflammatio est, nequaquam esse metuendam: tantumque abesse, ut per magnam etiam opii quantitatem, dummodo symptomata id exigant, lochia remorentur, aut prorsus supprimantur, ut potius opii usu molestissimis, dolorosissimisque sedatis symptomatibus, facilius profluant, quandoquidem nulli inflammationi, ut suo loco fusius explanabitur, opium obfuisse, comperimus.

Miramur itaque Cl. Allionium de miliaribus scribentem (k) monuisse,
se,

(k) Tract. de miliarium origine No. 331.

se, ut non sine magna circumspectio-
ne opium in miliaribus exhiberetur,
cum sæpius inquit ille noceat, quam
profit. Nec illi assentiri possumus,
ajenti morbi indolem ad inflammatio-
nem esse proclivem a statu, ut ipse in-
quit, cutis in altera periodo inflamma-
toria: tum a capitis plenitudine opii
usum respui, convulsiones cum ex ner-
vorum cutis irritatione tanquam ex
spina cuti infixæ pendeant, opii auxi-
lio non tolli: in morbi vero tum com-
plicatione, tum statu opium esse om-
nino perniciosum.

Nam & e superius exposita histo-
ria, & e pluribus aliis perspectum fa-
tis habemus, nulla ratione, quemad-
modum alio loco, ubi de opii in va-
riis morbis usu agemus, demonstra-
turi sumus, divini remedii hujus adhi-
bitionem, & in hisce febribus, & in
ipsis

ipsis quoque inflammatoriis morbis esse adversam.

§. XXX.

At, ubi purpura, quæ vix dum comparuit, evanescit ob quamcunque etiam ignotam causam, aut etsi critice pullulat, nihilominus repente emergit quid, sanguinem poscens, licebitne venam incidere? Anticipatis phantasiæ judiciis & hic sepositis, accersamus ægros, ut ex historia eorum, quæ illis acciderunt, satisfaciamus cum petitioni isti, tum alteri, nempe, utrum possint exanthemata hæc potissimum in puerperis, dum alvus soluta est, inhiberi, itemque an tota corporis peripheria ab iis jam obseffa, debeat adstricta alvus molliri solvique, ne morbus fiat malignior.

§. XXXI.

§. XXXI.

Mulieri gracilioris corporis habitus trigessimum annum agenti, lochia post partum parcius profluxere : ob ingentem dein hypocausti calorem stragulaque, quibus corpus opprimebatur, febris accessit continua acuta, caput dolebat acrius, urinæ pallidissimæ promanabant, venter, qui distentus erat, uterusque torquebantur, pulsus erat contractus, parvus, quandoque intermittens, febris vero stricta alvo, invalescebat. Symptomatibus hisce animadversis, sanguis protinus e pedis vena largiter detractus est ; cumque urgerent adhuc symptomata, nam vix cruore educito subsederant, iterabatur venæ sectio, alvo sensim emollientissimis clysteribus liquata.

Verum infensissima symptomata parum remiserunt : dolor quidem capi-

E

tis

tis tolerabilior erat, ventris tamen uterique cruciatus parum, continua quoque persistente febris, imminuebantur.

Tertia itaque morbi die alba rubraque miliaria corpus totum obsidebant, etsi pridie, aliisve diebus, emollientes in alvum infusæ fuerant lotiones. Exanthemata vero hæc præcessit, tussicula pertinax, sicca, dolor capitis novissime auctior factus, leve delirium, pectoris angustia, nec non horripilatio. Tunc, qui adstabant omnes crisim jam factam jactitabant, existimabantque nullis aliis, nisi diaphoreticis, calidisque potibus, & hypocausti calore miliaria, ut facilius erumperent, fuisse prolicienda. Et quamvis ego reponebam adversa ægram tractandam esse methodo, ne ea interiret, nihilominus quoniam obstetrices, aliæque plures garrulæ, deliræque mulieres in hisce regio-

regionibus medicinam puerperis, spre-
ta Medicorum ope, ut plurimum fa-
ciunt, adhibita ægræ nostræ est ea me-
thodus, quam reprobaveram: hinc
quarta morbi die tanta febris, tantus
capitis dolor, tanta exanthematum co-
pia, auctis aliis suprarecensitis sympto-
matibus supervenit, ut ægra in sum-
mo vitæ periculo versaretur. Qua-
propter, cum nondum processissent
lochia, quæ tamen pluries per copiosas
sanguinis detractiones divertuntur, ita
ut puerperæ sudore abundanti perfusæ
haud raro ex integro judicentur, cum-
que febris novissime succensa, & into-
erabilis capitis dolor urgerent, censui
sanguinem e brachii venis esse detra-
hendum.

Ast, nec tertia hæc crûoris detra-
ctio feбри, doloribusque capitis tempe-
randis fuit satis; hinc quartam in pede,

eo quod nova uterina tormenta concitabantur, venæ sectionem celebravi.

Porro mirum erat conspiciere miliaria vel pullulare, vel disparere, prout capitis dolores, uterinique spasmi vel imminuebantur, vel invalescebant. Conjicere hinc licebat, inflammatoriam sanguinis concretionem nervorumque omnium irritabilitatem tantam esse, ut his a morbosa materie contractis cunctæ humorum secretiones excretionisque, quæ fortasse, ni perversa methodus obstitisset, futuræ erant criticæ, inhiberentur.

Oportebat ergo cum per crebriores sanguinis missiones febrim temperare, & antiphlogisticis inflammatoriam spissitudinem solvere, tum nervis per narcotica, spasmosque infringentia stricturas laxando, prospicere, ut his detentis, non modo capitis, uterinique

---

MILIARIUM EXANTHEMATUM. 69

---

nique cruciatus sedarentur, sed & humorum secretiones, excretionesque criticæ accelerarentur. Præscripsimus itaque mixturam sequentem alternis horis e cochleari sumendam.

℞. Camphoræ . . . grana octo.
cum gummi Arabici drachma semis
Tritis adde

Nitri præparati . . drachmam unam
semis

affunde

Aquæ florum Tiliæ

- - Nymphææ ana Uncias quatuor

Dein instilla

Liquor. anodyn. mineral. drachm.
unam.

Laudani liquidi . . . drachm. semis

Diacodii liquidi . . . Unciam unam
semis.

Potui, ubi ingens æstus erat, præcipue vesperi, emulsiones temperantes e melonum papaverisque feminibus datæ sunt, & interdiu, cum tussicula molesta ægram torfisset, e Malvæ, Bellidis, Violarumque floribus infusum, adjecto vel Diacodii liquidi, vel Capillorum veneris syrupo, propinatum est. Quotidianæ sorbitioni destinatum erat apozema radices Scorzonæræ cum hordeo ex aqua decoctæ. Nutritioni tenuæ vitulinæ carnis jusculum addito hordei cremore. Quibus auxiliis eventum est, ut non modo miliaria liberius, profuseque eruperint, verum etiam remissis omnibus perniciosis symptomatibus alvus soluta sit, & lochia, etsi ob frequentiores sanguinis missiones pallidiora, abunde fluxerint: unde exsiccatis postea exanthematibus,

ægra

ægra ex integro ad vigesimum judicata est.

§. XXXII.

Ex hac morbi historia opinor duo constitui posse. Primum venæ sectionibus cum miliaria etiam critice prodeunt, esse locum, præsertim ubi gravioribus symptomatibus morbus stipatur. Alterum e sanguinis detractiōne instantem crīsim quandoque non solum accelerari, sed etiam perfectiorem cieri. In quo tamen summe cautos nos esse decet, ne sanguine ultra modum detrahendo puerperarum vires, si quæ sunt jam nimis fractæ, extinguamus prorsus, quod alibi jam inonuimus. Itaque constantibus viribus, & quæ hætenus memoravimus symptomatibus præsentibus sanguinem impune mittas, etsi existimes miliaria esse cri-

tica; supervacua enim cruoris febrim inflammationemque fovente quantitate evocata, restitutoque hinc vasorum elatere, morbosa materies liberius citiusque vel ad corporis peripheriam miliarium forma propellitur, vel critice ad uterum per consueta itinera descendens excernitur lochiorum specie, quod ut plurimum natura congruis artis præfidiis adjuncta solet facere.

Quod si vires decrescunt, inflammatio tamen licet tenuis sit, uterum aliasve partes ob sanguinis copiam occupat, utitor parcius venæ sectionibus, ne una cum cruore animam e corpore educas: quemadmodum nobis videre nuper contigit in muliere mediæ ætatis, quæ, cum post laboriosissimum partum lochiis, quam de causâ ignoramus, suppressis, feбри inflammatoria laboraret, primo vigiliis continuis ve-

xata

xata est, demum desipuit, & quamvis sanguine ad libras quatuor fuerat a Medicis deminuta, nihilominus lochiis nunquam procedentibus, periit phrenitica.

§. XXXIII.

Non enim copiosæ sanguinis detractiones in inflammatoriis quoque puerarum febribus sunt semper opportunæ: nam si in intestinis residens faburra, quæ toto graviditatis tempore coercetur, febrim fovet, vel in ipso utero quam maxima colluviei portio fluxum lochiorum cohibens coadunatur, arbitramur post unam alteramve sanguinis missionem, lenissimas repetitas que alvi purgationes ulterioribus sanguinis detractionibus præferendas esse; qua in re utrum decipiamur, e sequenti morbi historia quilibet artifex deprehendet.

§. XXXIV.

Mulier viginti trium annorum sanguineæ temperiei uteri strangulatui ut plurimum obnoxia, alvum solito adstrictiorem habens, a primo eoque laboriosissimo partu fere restituta videbatur. Quoniam vero ei lochia parcius processerant, nec unquam iners alvus lotionibus soluta fuit, repente venter summis concitatis tormentis intentus est, febris continua vehementissima emerfit, & ad pubem usque peracutus dolor invaluit. Præter hæc miçtio quam difficilima, alvus adstrictissima, stomachus quoque dolore, nausea, & singultu sollicitatus. Aucta porro febris, subsistentibusque prorsus lochiis, dolebat capite intensissime. In hoc igitur statu constitutæ mulieri, ne cœpta uteri inflammatio abiret in suppurationem, aut gangrænam, sanguis protinus

nus primum e pede, postea, quoniam prima cruoris detractio non suffecerat, ductus e brachio est, immixtis quoque intra hoc tempus emollientibus in alvum lotionibus. Quo pacto ventris dolor, & febris imminui videbantur: verum etsi altera morbi die fuit in brachio venæ sectio repetita, nihilominus febris recrudescens iisdem symptomatibus exacerbabatur. Quapropter tertio largiter sanguis iterum e pede missus est, inflammatoria, quemadmodum pridie, crusta obductus. Qua inspecta præter repetitos clysteres emollientes, ventrique anodynos litus applicitos mixturæ e camphora & nitro in priori nuper casu indicatæ congruam portionem assumere præcepimus.

Opportunis hisce auxiliis malum sane mitescebat. Alvus vero, quoniam
per

per crebriores infusos clysteres parum emollita non ex integro solvebatur, lenissimis circa initia pharmacis liberius ducenda fuit. Hinc præter memoratam mixturam, emulsiõesque anodynas, quibus satis magnam aut Diacodii liquidi, aut Laudani liquidi, aut opii puri quantitatem adjiciebamus, exhibuimus potui lactis serum Tamarindinatum.

Ex alvo medicaminibus hisce fusa cum materies picea, biliosa, tenax, & putrida descenderit, congruam, ut liberius hæc duceretur, mannæ, & falis polychresti portionem addito syrupo rosarum solutiyo lactis fero commiscuimus. Quo præsidio ad aliquot dies adhibito alvus adeo solvebatur, ut exinde salubris Diarrhæa exorta fuerit: quæ cum fortasse natura a vehementi morbo oppressa nullam crism moli-

molitura foret, ægram a periculoso morbo restituit. Mirum fane visu erat, tantum saburræ, tetræque coluviei non solum per alvum, sed & per uterum quatuordecim dierum spatio cum symptomatum omnium recessu prodire. Ea tamen a nobis lex statuebatur, ut donec libere alvus flueret, nullo alio remedio, nisi fero Tamarindinato ægra uteretur: ubi vero inertior fiebat, manna, & sale polychresto adjunctis validius sollicitaretur. Qua ratione declinantibus symptomatibus cunctis malum adeo lenitum est, ut non modo venter intentus, fieret naturali simillimus, verum & partus purgamenta, etsi tanta per alvum materies dejiciebatur, libere fuseque satis prodierint, quibus demum salutaribus adjuncta excretionibus, ægra integram trium septimanarum spatio valetudinem nacta est.

§. XXXV.

In qua morbi historia plura censemus memoratu digna. Et primum existimabatur, cum febris post plures venæ sectiones non remisisset, nihil esse movendum, nihil urgendum, ne fortasse exanthematibus prodituris obstaculum fieret. Ast bene perpensis iis, quibus & ante, & post partum affligebatur ægra alvi tormentis, pertinacibusque adstrictionibus, præstabat potius detracto, ad præpediendam majorem inflammationem, sanguine, densissimam toto graviditatis tempore, imo post partum ipsum ingentem saburram alvo coercitam, solvere, quam inutilia, quin pestifera, etsi pro crisi salutari vulgo habita exanthemata anxie expectare; aut, ob ingentem viscerum inflammationem cohibita materia morbosa, putredinem humorum, ipsamque par-

partium gangrænam præstolari, pauperemque mulierem neci tradere.

Nam quid obstat, quominus ipsis etiam exanthematibus in tota corporis peripheria, ubi præcipue tanquam morbi symptomata prodeunt, existentibus, sanguis educatur? alvusque, ubi præprimis perniciofa quædam symptomata adsunt, solvatur? Plures equidem in medium proferre possem historias puerperarum, quæ feбри acuta miliari laborantes, impellente morbi scævitiæ humorumque copia in imis sedibus coercita corruptionique proxima, per alvi ductiones a me, minime recedentibus exanthematibus incolumes redditæ sunt.

Imo quemadmodum me dixisse memini, opinor, hujusmodi exanthemata posse a valida ob ingentem humorum colluviem in utero, aliisve vice-

fce-

sceribus inhærescentem coorta febris produci, ubi præcipue adstricta alvus vix unquam solvitur. Opportuna contra cautione adhibita non modo nulla exanthemata per cutem dispersa comparent, sed pluries educto sanguine, alvoque fusa ea præpediuntur ita, ut nulla ratione in conspectum postea veniant.

Nec negaverim miliaria critice pululare apud puerperas acutissima febris laborantes in nostris quoque regionibus posse, quod exemplo illustravi: at inhiberi creberrime similia exanthemata, adhibitis, quæ supra recensui, præfidiis posse, non quidem opinamenti permotus, sed experientia edoctus, affirmabo constantissime.

§. XXXVI.

Verum, quid diutius in hisce moramur, quæ diuturnæ experientiæ luce

ce patefcunt? Cum itaque in ægra no-
ftra nulla exanthemata comparuiffe de-
monftraverimus, oftenderimusque,
quæ fimilibus malis præcavendis
profunt adminicula, intererit Tiro-
num, ut explanemus, cur tutum fue-
rit purgare toties ægræ corpus? Hoc
quippe alterum erat, quod animadver-
fione dignum putavimus.

Quicumque dexterimus practicus
ad ciendos menses, nunquam utetur
præfidiis purgantibus, emmenagogis-
ve, nifi tufa primo, fi plethora redun-
dans cogit, vena, detractaque congrua
fanguinis copia, idque haud alia fane
de caufa, quam quia hæc agunt ftimu-
lando. Ut vero eodem tempore hu-
morum vitio fuccuratur, verba funt
celebratiffimi Freindii: (1) „purgan-
„ tia adhibenda funt, quæ non modo
F „ ftimulo

---

(1) Emmenolog. pag. 117. De purgantibus.

„ stimulo pollent, sed intra circula-
„ tionis ambitum sese ingerunt, san-
„ guinisque crasin immutant. Et hanc
„ quidem fortioribus catharticiis inef-
„ se vim satis manifestum est. Quip-
„ pe, cum in salibus potissimum con-
„ sistere videatur medicamentorum
„ omnium energia, purgantia certe,
„ quæ sale acri imprimis, & vivido
„ abundant, humores vehementius
„ agitabunt. Eorum igitur sales in ca-
„ nales deducti, sanguinem lentum ita
„ solvunt, & distrahunt, ut minor
„ sit particularum inter se contactus:
„ unde uberior spirituum secretio.
„ Ideo post fortiora purgantia pulsus
„ semper increbrescit. Ita duplici de
„ causa ad menses ciendos prodest pur-
„ gatio, tum, quia velocitatis impe-
„ tum intendit, tum, quia sanguinis
„ compagem ita attenuat, ut uterina
vafa

„ vasa latius distendat. Et paulo inferiorius: „ Ne qua vero sit purgantium „ suspicio, id obiter notandum est, „ mulieres, quibus suppressa sunt menstrua, utcunque imbellices fuerint, „ catharsin satis validam sustinere posse: præsertim, si operatione peracta exhibeatur paregoricum.

Si igitur hac ratione agunt in mulierum corporibus purgantia, hosque effectus præstant: sequitur hæc in puerperarum morbis non modo intestina a saburra diutius collecta contentaque liberare, verum & illa stimulando tractis quoque in consensum uterinis nervis, quibus per intercostales nervos inter se communio est, lochia cingere, atque liberius propellere. Hinc facile conjectu est, alvi ductiones, ubi ingens saburræ copia apud puerperas ante partum jam collecta in imi ven-

tris visceribus latet, acutæque febres suprarecentitis stipatæ symptomatibus puerperas invadunt, abjecta omni miliarium erumpendorum consideratione, non solum opportunas, sed & summe necessarias esse. In quibus tamen administrandis observanda sunt corporis habitus, febris, prægressa victus ratio, ita ut a lenioribus, prout res postulat, incipiatur. Quin exanthematibus jam existentibus, dummodo ea adsint symptomata, possunt eæ sine vitæ discrimine institui, quod repetitis sæpius observationibus habuimus compertum.

Hinc non solum in hisce casibus audacter id exsecuti sumus: verum & aliis ægris acutissima febre correptis hoc medicinæ genus adhibuimus; ubi præprimis signa copiosæ saburræ in imis visceribus latentis exstabant absque eo, quod

quod illos conspexerimus miliaribus, quæ alii præstolabantur, conspersos.

§. XXXVII.

Neque sane methodum hanc vulgari prætulimus, confisi ratiocinationibus quibusdam, sed auctoritate summorum Angliæ luminum commoti, cui experientiam nostram respondisse, gaudemus.

Et profecto non modici ponderis est epistola illa, quam vir in arte insignis Joannes Freindius ad æque præstantem Richardum Meadium dedit de purgantibus in secunda variolarum confluentium febre adhibendis, qua purgandi necessitatem non solum in variolis confluentibus, ubi febris illa secundaria putrida ægros conficit, verum & in aliis acutissimis febribus, & putridis, & malignis a profusiori saburræ

copia fotis demonstrat. Id enim & in se ipso expertus est, & acute Hippocratis, aliorumque cum veterum, tum recentiorum exemplo, auctoritate explanat, confirmatque: quippe sic loquitur: (m) „ Et certe sunt febres sive „ eas malignas, sive alio nomine vocaveris, quæ ubi diutius inhæserint, „ neque integra aliqua intervenerit „ crisis, nullam fere aliam curationem „ recipiant, nisi lenioribus catharticiis „ institutam. Hoc quidem quotidiana testatur experientia; nosque nuperrime in ægrotis tribus, exemplo „ fatismemorabili verissimum esse percipimus.

Et inferius adjicit: alvi constipationem non tantum in crisi, vel febre secun-

---

(m) Epistol. de purgantibus in operibus suis
pag. 107.

cundaria, sed quandoque etiam initio contingere: pustulisque tunc non recte procedentibus, cæterisque remediis non respondentibus lene opportunumque catharticum exhibendo sæpius mala omnia symptomata a se fuisse depulsa, quæ in crisi tot minabantur tragædias: variolas enim evadere fere semper mites, in quibus vel emeticum ex ypecacuanha, vel ipsa natura excitaverint principio superius, vel inferius aliquas ejectiones.

§. XXXVIII.

Quam vero apta sint ad pustulas protrudendas cathartica, meatus scilicet cuticulares, ita enim is loquitur, detergendo, naturamque quasi mancipando exemplum de se ipso refert, febri quondam correpto. Nam hæc aliquot dierum spatium soluta videbatur;

nihilominus, quoniam Medici suspicabantur futuram pustularum quarundam (vulgo Rasch.) eruptionem, ad-moverunt sibi jacenti, sudantique vesicatoria. Cum vero post sex dies urina, lingua, pulsus febrem solutam indicarent, jusserunt pustulis non erumpentibus, ut surgeret e lecto. Proximo die alvo fatis adstricta immissum est enema. Intra unum alterumve diem catharticum propinabatur, & vesperi paregoricum. Lectum vero iterum ingressus, sensit toto corpore uri se, & vellicari, ac si a vesicatoriis morderetur, fuit deinde sudore ad tres quatuorve horas insistente perfusus, deinde somno obruebatur: mane vero animadvertit corpus totum pustulis quasi variolosis conspersum, quæ fatis abundans eruptio ad duos usque menses perduravit. Atque his narratis ita

con-

concludit: „Uno verbo, simplex in
„ suis semper est natura viis, nec est,
„ quod agat Medicus, nisi, ut eam se-
„ quatur. Quibuscunque vero pla-
„ ceant nimishypotheses utcunque do-
„ cti sint, in errores incidant, non est
„ mirum. Verissimum tamen est, quod
„ multi maximi ingenii viri naturæ
„ ductum non iuste attendentes, sym-
„ ptomata pro ipsis morbis curare ten-
„ tant, adeoque plures faciunt, quam
„ natura, morbos.

§. XXXIX.

Nec est, qui auctoritati tam præ-
stantis viri recuset cedere: possem enim
ejus observationem pluribus exemplis
roborare. Non enim semel, sed sæ-
piissime inciderunt in manus meas ægri,
in quibus, etiamsi nondum fat diluci-
da variolarum, morbillorumve erum-

pendorum indicia se manifestabant, nihilominus cum purgationis indicationes sese prodidissent, morbusque variis symptomatibus comitatus diu protraheretur, comparuerunt alvo pharmacis subducentibus soluta, morbilli variolæque altera a purgatione die.

Quod mihi nuper videre contigit in virgine octodecim annorum crassioris corporis habitus, quæ catharrofa defluxione cum tussi pertinacissima cruciabatur octiduo. Siquidem hoc temporis intervallo demulcentia, obvolventiaque nihil aliud præstitisse visa sunt, nisi, ut morbum aliquantisper lenirent. Pertinax enim tussis illa repente recrudit, excitatoque capitis dolore ad alterum octiduum perduravit. Cumque bina hæc symptomata suspicionem mihi movissent morbi aliqujus eo in corpore altius latentis, access-

cessissentque angustiae quaedam pectoris, respiratio difficilior, & febris, adhibendam censui venae sectionem, & praemisso enemate, antiphlogisticam mixturam. E quibusdam enim symptomatibus, quae illico disparuerant, conjectabam morbillosam forte materiem delitescere, quamvis morbus hic eo tempore epidemice non grassabatur.

Inde lenissimam e Manna, sale polychresto, syrupoque rosarum solutivo purgantem potionem propinavi, propterea quod saburræ primis viis adhærescentis indicia aderant, cujus ope ægra decem & novem vicibus copiosissime repurgata, symptomatibus cunctis remittentibus, dicebat se omnino convaluisse.

Ast altera die eam invisenti, mihi relatum fuit, tentasse hanc e lecto surgere, verum animo quasi linqui sibi
visam

vifam effe; unde decumbenti iterum lassitudinibusque affectæ, tufficula folita toto inhorrefcente corpore, increbuit. Accessit calor in noctem usque feram factus intensior; altera vero die totum corpus morbillis copiosissime perfusum est. Tanta enim erat morbillorum copia, ut a pluribus annis non reminiscerer, me corpus aliquod similibus exanthematibus adeo oppletum, conspexisse. Congrua tamen methodo a me tractata, brevi temporis spatio ad integritatem pervenit.

§. XL.

In hac porro ægritudine notatu dignum erat, eruptionem morbillorum in tantum tempus fuisse protractam; naturam autem operi suo critico perficiendo vires suas applicare tum tandem valuisse, cum secta fuit vena, & fabur-

faburræ in imis visceribus delitescens
copia subducta.

Liquefcit igitur primum in hisce
febris, si aliquoties fortuito, etsi tar-
dius morbilli erumpunt, tuto posse &
sanguinem educi, & alvum solvi: tum
cur aliis in exanthematibus miliaribus
nempe sive albis, sive rubris, quæ ob
summam putridorum humorum collu-
viem in toto corpore residentem pro-
truduntur, alvus liquefieri non debeat:
demum, quemadmodum nuper de-
monstratum est, cur exanthemata, quæ
critice, & vi naturæ propulsa inci-
piunt apparere, erumpant remittenti-
bus perniciosissymptomatibus quoties-
cunque supervacua, putridaque mor-
bosa materies ex alvo subtrahitur.

§. XLI.

Quandoque etiam omnem de pur-
gatione dubitationem tollit vel in gra-
vis-

vissimis casibus ipsa natura, ut Meadius inquit, (n) dum in inferiora noxiam materiam depellit, continuato per plures dies alvi fluxu; quod cum fit, ita nunc comprimi, nunc solvi debet venter, ut ne nimiae dejectiones vires prosternant. Incolumem hoc modo evasisse nobilissimum adolescentem octodecim annorum, ait, cui facies sexto die sine ullo tumore chartæ pergamenæ speciem referebat; suppurationis signa nulla erant, quapropter imposita sunt membris emplastra vesicatoria, quæ solito plus humoris eduxere.

Die nono, manibus nihil prorsus intumescens, supervenit Diarrhæa; hanc sumtum sæpius cum confectioe Fracastorii Rhabarbarum ita compescuit,

---

(n) In epistola ad celebrem Freindium data, & operibus suis adjecta de purgantibus in variolarum confluentium febre secundaria, conscripta.

scuit, ut ter tamen quaterve quotidie minimum dejiceret æger; decimo quarto die rupta in facie membrana tenui sanie erosa, subtus apparebat cutis, non ante vicesimum diem decidentibus penitus squammulis; alvus vero per omne id tempus eo, quo dictum modo, fluebat. Quod in uno atque altero adolescente eodem fere modo laborante feliciter se expertum esse memorat, etiamsi (quod non raro fit) crebra in pustularum intervallis exanthemata erumperent, quæ malignitatis nomine adstantes terrent; hæc enim non febrem solvere, sed materiæ morbidæ copiam, & lentorem indicare; quo magis necessarium esse inquit interposito tempore alvum sæpius ducere.

§. XLII.

Porro pensitatis rite tam insignium virorum sententiis, amœnum dulceque
est,

est, (quoniam ambo isti veterum documentis innutriti, ea in succum & sanguinem converterunt) dulce est inquam ad medicinæ fontem ipsumque nobilissimæ artis nostræ Parentem proximius accedere, exploraturi, quidnam is de purgantibus in mulierum præcipue morbis docuerit. Et inprimis in aphorismis (o) pronunciat: „Mulieri menses decolores, neque semper eadem periodo procedentes purgationem indicare.

Quæ verba etsi brevia, nihilominus intimius ponderata continent totum id, quod Freindius in sua Emmenologia de purgationis necessitate in suppressis prorsus menstruis diserte explicavit.

De natura vero muliebri sic habet: (p) „Ubi menses comparent, pauci
„ &

(o) Lib. V. Aphor. 36.

(p) Hipp. Oper. Edit. Foës. pag. 566. No. 40. 50.

„ & pravi prodeunt, cervix & clavi-
„ culæ extenuantur, & pedes intus-
„ mescunt, cum sic habuerit, medica-
„ mentum deorsum purgans propina-
„ to, & ad uteros, quæ purgent, ne-
„ quemordeant in subditio apponito.

Ubi de uteri erysipelate agit cuncta-
que symptomata enumerat, ita legi-
mus: „ Hic morbus, si prægnanti ob-
„ oriatur, perit, alioqui curatione ad-
„ hibita sanescit. Cum igitur sic ha-
„ buerit, si dolor detineat, refrigeran-
„ tia porrigere, ventremque movere
„ oportet: quod si utero habeat, cibis,
„ & potionibus utatur, quibus fœtus
„ minime perdatur. Si vero alvus
„ non deiciat per infusum subluito.
„ Verum si utero non habeat, medica-
„ mentum purgans potui exhibendum.

Et paulo inferius: „ Ubi autem fe-
„ bris & strangulatio dimiserit, tu-

„ morque minime substiterit, medi-
„ camentum valentius deorsum pur-
„ gans postea propinato.

Sicque in toto hoc libro de natura muliebri non modo præcepta legesque fancivit Divus senex de mulieribus purgandis, sed & de iis, quæ uterum purgant, quæque faciunt, ut post partum lochia facilius promanent, egit abunde.

Extra controversiam itaque est, ipsum medicinæ Parentem in puerperarum morbis præcipue acutis, dum lochia non libere profluunt, censuisse per medicamenta uterum esse repurgandum, delineasseque morborum successiones, quæ, ubi illud negligitur, solent pululare.

§. XLIII.

Si igitur & Præceptorum auctoritas, & repetita experimenta nos doceant,

ceant puerperis e putridorum humorum viscera imi ventris, utrumque obfidentium colluvie febrientibus purgationes esse proficuas, prudentis ne erit artificis medicinam hanc averfari? Deponant ergo Tirones male conceptum hunc metum, & ipfismet in cute existentibus cujuscunque generis exanthematibus, ubi perniciofa præcipue symptomata ægrum profternunt, purgationem instituant, ut pulfa purrilagine, quæ humores reliquos, quo magis ftagnat, corrumpit, feбри, miliaribusque inde ortis fomentum subtrahant,

§. XLIV.

Tempus effet, ut ad alteram tractationis hujus partem transiremus, sed operæ nos præcium facturos remur, si adhuc quædam Tironibus in hujusce-

modi ægritudinibus medendis, utilia suppeditemus.

Potissimam, quin & unicam normam, ad quam respicere debent medentes, esse naturam, fatetur quilibet: omne itaque artificum studium eo vergere debet, ut quæ adhibentur præsidia artis, hanc sequantur adjuventque, non vero prævertant, præfocent, perfumdent: quod ut in omni medicina facienda, sic in puerperis tractandis est quam diligenter observandum. Animadverti enim aliquoties puerperas feбри acuta laborantes prima vix, vel altera celebrata venæ sectione sponte fuisseque sudore adeo perfundi, ut febre caruerint, convaluerintque prorsus, nullis lochiis comparentibus, vixque lactis aliqua in earum mammis guttula collecta. Propterea sapienter Hoffmannus

nus

nus (q) recensens historiam febris uterinae sudore in puerpera solutæ, monet, ne unquam renitente natura moveantur, urgeanturque excretiones.

Huic enim triginta annorum mulieri sanguine, succoque obrutæ, ut ipse narrat, postquam feliciter peperit, secundæque prodierunt integræ, lochia substitere, tenui tantum materie ex utero stillante. Cumque ea non solum calidis, sed & pellentibus medicaminibus imprudenter tractaretur, dolore, spasmisque uteri, feбри deinde acuta continua correpta est, unde in magnum vitæ discrimen incidit. Sed vena in pede tusa, emollienteque clystere immisso, erupit septimo die sudor quatruidui spatio copiosissime toto corpore manans, ita ut lintheamina, & lectum ipsum

G 3

ali-

(q) Med. Rat. Systemat. Tom. IV. de febre uterina pag. 512.

aliquoties mutare opus esset, quo pacto ægra restituta est; absque eo, quod lochia profluxerint.

Monet nihilominus idem auctor pag. 514. tutius esse puerperis ex alvo materiem detrahere, quam sudorem nimium prolicere.

Animadversionem & illud meretur, quod crebra experientia compertum habuimus, mulierum plurimas, quibus præcipue & corpus laxioris est habitus, & humores facile turgent concitanturque, esse in sudores quam maxime proclives. Eæ igitur, si post puerperium nimis cito aëri liberiori frigidiorive sese exponant, vix sensibili accedente ob sudorem repressum febricula, signisque solitis exanthemata præcurrere vix apparentibus, præhenduntur inopinato purpura rubra ingentem pruritum, molestiamque causante.

te. Quod iis quoque, quemadmodum his diebus, cum hæc scribebamus, accidit, quæ non sat puerperii tempore a lochiis repurgatæ sunt, non modo post mensem unum, alterumve albo fluore, sed & purpura ipsa rubra uno tempore corpus totum opplente, infestantur; quæ utero paulo post puerperium sat repurgato fortasse non prodiissent.

§. XLV.

Recordamur itaque talia exanthemata pluribus mulieribus succi plenis, lautiorique victus rationi deditis contigisse, quibus, cum rite lochia renitente adhuc abdomine promanassent, purgantia exhibere non licuerat, quoniam vulgatum, inconsultissimeque statutum illud sex septimanarum tempus nondum effluxerat. Mulierculis

enim, obstetricibusque, quin & Medicis quibusdam ea sententia infedit, crimen esse gravissimum, si puerperis, antequam magicum, ut ita dicam, hebdomadale hoc temporis spatium præterlapsum sit, propinetur quid ad purgandum. Quæ opinio satis stolidæ, perniciosissima est: Siquidem multiplices purgatione neglecta oriri noxas vidimus, in iis præsertim mulieribus, in quibus lochia nec rite, nec quoad oportebat, processerant. Nam quibusdam venter adeo intumescit, intenditurque, œdematoso quoque pedum tumore adveniente, ut tympanicæ, aut hydropicæ videantur. Aliis tetra humorum colluvies profluit ex utero, quæ si ibidem adhuc diutius stagnans, putrescat, gignit apostemata, si in facculis concreascit, efficit scirrhus, canculosque, a quibus tandem erosio cunctis vasis

vasis cruorem continentibus, vita una cum sanguine decedit.

Sunt, quibus uterus jamdiu putridis hisce, malignisve humoribus infectus confluyente nova ejusdem generis humorum copia repletur tumoribus, ateromatum, steatomatumque figuram efformantibus, & ita monstrofe prominet, ut quæ id patiuntur non modo vix incedere, sed ne decumbere quidem, spiritumque ducere valeant: quod a pluribus celebribus viris adnotatum legimus.

§. XLVI.

Omnibus autem hisce ærumnis subjiciuntur infelices puerperæ haud alia plerumque de causa, ac e prætermissa purgatione, quoniam id intra Pythagoricam sex septimanarum periodum tentare, est, si superis placet, scelerosum.

Tanti refert medica axiomata non e præjudicatis opinionibus, sed e natura sola derivare: Ex iis, quæ hætenus disputavimus facile cuilibet erit colligere, utrum purpura, de qua verba fecimus, critica sit, vel symptomatica?

Jam vero, cum nihil nobis superfit, quod ad horum exanthematum præprimis in puerperis causas vel præcavendas, vel tollendas afferamus, decet, ut aliorum sermonem nostrum convertamus.

P A R S II.

§. XLVII.

Nemini, quantum ego quidem arbitror, esse dubium potest, quin miliares pustulæ in regionibus nostris cum ob aëris intemperiem

riem, tum ob hominum idiosyncrasiam, vitæque genus, præcipue apud puerperas observentur: id enim in priorî tractationis nostræ parte præstitimus, ostendimusque rationem, qua utplurimum ægros acuta febre correptos eæ invadant. Agitandum ergo nobis videtur, quinam sint ii morbi, in quibus hæ vel critice, vel symptomatice soleant erumpere.

Criticorum symptomaticorumque miliarium signa, quæ nonnisi diuturno praxeos usu & nosci, & designari possunt, tradidimus.

Videamus modo, an in omnibus, quæ quacunque de causa cum viros, tum extra puerperium fœminas invadunt acutis febribus, miliaria siquidem pullulent, producantur naturæ vi criticæ moliente.

Post

Postquæ disquiremus, quod extremo partitionis nostræ loco posuimus, utrum, & quomodo ea possint præcaveri?

§. XLVIII.

Vir quadragenarius sanguinæ temperiei, lautiori victus ratione usus, correptus est feбри continua acuta, cui altera die vehemens capitis dolor respiratioque anxia, & summopere difficilis advenit, urinis flammeis, alvoque penitus obstructa. Aeger nescio quo uestro percitus, nullis aliis se uti remediis velle, præter potum ex herba theæ succo Citri adjecto, secum statuerat; quoniam putabat ex hac ægritudine certo certius se moriturum: dictitabat propterea omnem medicamentorum, medicorumque opem fore inanem.

Acci.

Accitus ego, mente eum fortasse captum, autumavi: sed cum illius sententia constare deprehendissem, nullum prætermisi cum a ratione, tum a religione petitum argumentum, ut hominem a tam ferali proposito dimoverem. Verum is in præconcepta sententia sese magis obfirmans, negavit permissum iri a se, ut sibi gutta vel sanguinis detraheretur, quod illico volebam factum, vel medicatæ potionis ingereretur. Si quid itaque illi potandum offerebatur antiphlogistico aliquo medicamine, puta nitro imbutum, degustabat prius, ut posset illud inde respuere; nihil enim potabat, nisi infusionem Thee, etsi satis largiter. Atque ita se gessit triduo, Medicos alios, qui advocati fuerant æque ac me contemnens, deridensque.

Quarta vero ingravescentibus cum febre symptomatibus omnibus desipuit.

Tunc

Tunc illi subdole decepto sanguinem profuse extraximus, qui statim in densam laridoque simillimam crustam coivit. Cumque ex hac venæ sectione, & ex abundantiori antiphlogistico potu, nullum levamen æger sentiret, venam in pede iterum tundere, emollientiaque enemata infundere necesse fuit.

At omnia hæc, quoniam extra opportunum tempus adhibita, cesserunt incassum: quinta ergo, sextaque morbi die purpura rubra, albaque repente prorumpens ægrum undique adeo opplevit, ut raro tot exanthematibus refertum corpus ullum conspexerim.

Verum, etsi copiosissime hæc prodierant, magna nihilominus febris, æstusque accessio facta est, ac si igne æger extorreretur. Deliria quoque au-
cta

Et a phrenitidem prænunciabant. Urinæ erant pallidissimæ: expeditus ad omne audendum æger: modo vigiliis modo somno turbulento torquebatur, creberrimeque e lecto interrupta quiete profilire cupiebat, & tendinibus subsultantibus, carpebat digitis floccos, legebatque stragulorum titivilitia.

Ex quo patebat, istud insanix genus esse longe acutissimum, brevique ægrum, quoniam, nec sanguinis de tractiones repetitæ, nec alia auxilia deliria compescuerant, strangulaturum.

Quod prognosticum confirmabatur, tum ex dementia continua, vigiliisque, tum ex excrementis enematum ope, parce tamen fluentibus, quæ biliosa porraceaque erant, & cadavericum fœtorem exhalabant: ex urina denique, quæ si quando stillabat, nervorum

rum

rum distentionem brevi futuram indicabat.

At, quod operæ prætium est animadvertere, miliarium rubrorum alborumque copia tanta erat, ut nulla corporis pars non iis referta quam maxime esset: & alborum quidem amplitudo erat ejusmodi, ut variolarum sero putrido oppletarum adinstar unum contingeret aliud interjecto fere nullo interstitio.

Cum itaque nec subacida putredini coercendæ apta, puta vitrioli oleum crebrius exhibita, nec ipse Peruvianus Cortex antiphlogisticis commixtus profuissent; æger sudoribus copiosissime sine levamine promanantibus febrili æstu costus, computruit, & a convolutionibus præfocatus, brevi occubuit.

§. XLIX.

Jam vero alteram exanthematum cum lethalibus signis prodeuntium historiam proferam.

Vir sexagenarius catarrhosis haud idonea ætati suæ victus ratione usus, cum hyemali tempore rigidissimo negotiorum causa auræ liberiori se exposuisset, cohorruit, & calidissimo hypocausto inclusus diem transegit.

Noctu febre acuta, difficili anhelitu, eodemque frequenti calidoque, nec non tussi & præcordiorum totiusque corporis gravitate, distensioneque præhensus est.

Malæ rubescebant, pulsus modo undosus, modo magnus, & celer erat. Tussiens spumofum quid elidebat striis cruentis permixtum. Urinæ rubescebant quam maxime.

Altera morbi die legitima eum Peripneumonia detentum judicavi: quapropter cum vires satis constarent, morbi que gravia symptomata urgerent, sanguinem e brachii venis detractum volui.

Et quoniam alvus adstricta erat, emollientem lotionem infundi curavi, non prætermisiss quoque iis cum antiphlogisticis, tum, ut vulgo vocant, pectoralibus præfidiis, quæ hujusmodi morbo apta habentur.

Hæc tamen profuere parum: etenim non modo cuncta exacerbata symptomata sunt, sed & præcipue respiratio invalescente molestissima tussi facta est valde difficilis. Propterea altera sanguinis detractio opus fuit, qui mox eductus in massam larido flavo similem, quemadmodum prior, concretit, nullo subsecuto levamine: nam ægrum & febris eadem intensione torque-

quebat, & desipientia corripuit, & quarto morbi die rubra miliaria per varias corporis sedes se diffundentia infece-
runt. Quo facto tussis effecta est molestior, & respiratio gravior, nihilque laudabile per sputum extundebatur.

Quæ cum inflammati omnimode sanguinis signa essent, pallidioresque urinæ denotassent materiei morbosæ ad cerebrum metastasin, censui tundendam tertio venam in pede. Sanguis itaque, qui præ nimia densitate, ac tenacitate vix e venæ, fatis tamen magno inflicto vulnere stillabat, & quidquid demisso in aquam calidam pede liberius postea effluxerat in tenacissimam membranam protinus coibat.

At nec cruoris eductiones febris incendium temperarunt, nec sputum, nisi tenax, flavum, cruentisque interspersum guttis per tussim difficillimo

subsequente anhelitu excreabatur, & miliaria non modo rubra, verum & interea temporis alba quoque densatim, moleque ad aspectum increfcente, prodibant, plura denique præsidia, quæ inflammatoriam humorum tenacitatem fundunt, atque putredini occurrunt, nullum prorsus effectum præstabant. Accessit tandem illud, quod crebrius lethale est, ventrem nempe inopinato solutum ingentem vermium biliosis feculentisque excrementis immixtam copiam deiecisse viribus ægri decrefcentibus: unde pessime de ejus statu ominari erat.

Nihilominus, ut quid in nobis erat, efficeremus, tentavimus pectori valde oppresso, desipientiæque pertinaciori suppetias ferre, binis ad crura admotis vesicantibus, quæ expectorationem promoverent, morbosamque materiem ca-

put afficientem ad inferiores sedes derivarent.

Verum, etsi hæc vesiculam fero crasso putridove oppletam excitaverant, nihilominus cuncta lethalia symptomata perstabant: imo deliriis, vigiliisve invalescentibus, nec non putrida ab alvo decedente colluvie, inflammatio pulmonum in gangrænam die morbi octavo abiit, quo æger repente egit animam.

§. L.

Cum ergo in utroque hoc casu miliaria summam humorum putredinem, ob quam mors in ambobus ægris consecuta est, denunciarent; confectum arbitror, non potuisse ea existimari critica.

In primo enim, cum renitente ægro nulla medicina circa morbi initia po-

tuisset adhiberi, eousque humorum corruptio, malignitasque pervenit, ut postea nullo artis auxilio huic subveniendum esset.

In altero vero, æger utpote, qui ætate grandævus, & maxima putridorum malignorumque humorum copia scatens morbo acutissimo, quo raro solent senes pertentari, correptus erat, sese, etsi congruis præsiidiis adjutus, nullatenus potuit a morbi vi extricare.

§. LI.

E quibus, aliisque pluribus, quas afferre possemus historiis, constabit, ni fallimur, tantum abesse, ut miliaria sint semper critica, ut sæpissime pro symptomaticis, mortemque prænunciantibus sint habenda.

Quod si qui forte existit, qui ea semper esse critica contendat, vereor,

ne

ne ita judicet, eo quod non satis dilucida criseos notione imbutus sit.

Hinc necessarium ducimus, de ejus natura aliquantisper differere.

§. LII.

Crisis nomine, qui in arte peritiores sunt, intelligunt naturæ & morbi conflictationem quamdam, seu quemadmodum Alpinus noster inquit (r) judicationem, unde dies critici, idest judiciales appellantur, eo quod in ipsis de naturæ morbique exitu feratur judicium.

Cui quidem definitioni non omnes assentiri, testantur variæ, quæ hac de re fuere olim vagatæ sententiæ. Et profecto Galenus quandoque (s) aut subitam in morbo mutationem, aut ad meliorem statum inclinationem, sive

H 4

sive

(r) De prælag. vit. & mort. Lib. VI. De Crisi.
(s) Lib. I. De Crisibus Cap. I. & II.

folam agitationem, quæ antecessit, vel omnem morbi solutionem, aut illam tantum, quæ bona fit, intelligi criseos nomine posse, contendit. Alio vero in loco ait (t) crisim esse subitam, præcipitemque in morbo mutationem, vel ad sanitatem, vel ad exitium inclinantem. Tandem alibi crisim (u) id est judicationem dicit, esse subitam in morbo vel ad sanitatem, vel ad mortem mutationem, quæ fit natura separante a bonis mala, & ad excernendum præparante. Qua in notione, ut immortalis nominis vir Prosper Alpinus adnotat, ab Hippocratis sententia non recedit, cui repentinæ morborum conversiones, unde, vel æger convalescit prorsus, aut interimitur, vel saltem ad sanitatem, mortemve disponitur

---

(t) Lib. III. De Crisibus Cap. I. & III.

(u) Lib. II. Aphor. 13.

tur, crises, judicationesque denominantur.

Ipse autem Galenus tum eodem aphorismorum loco, tum & libro tertio de crisibus hac ratione loquitur.
„ Solita igitur subita ad sanitatem conversio simpliciter crisis nominatur,
„ & quidem omnino quid per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicumque enim aliter quieverint, malignius retrocedunt.

Is itaque in definienda crisi videtur haud satis sibi constare. Quoniam vero non recusat appellare crisim eam subitam morbi mutationem, quæ sive ad sanitatem, sive ad mortem fit, affirmatque hujusmodi commutationes fuisse ab Hippocratemet vocatas crises, judicationesque, definiemus cum

artis Parente crifim, ut fit (x) ad falutem, aut mortem vel inclinatio ad melius, aut ad pejus.

Veræ autem crifes, ut Alpini verbis utar: (y) „ quatuor tantum sunt,
„ quippe fubitæ mutationes ad fanitatem, & ad mortem, aut ad melius, aut ad pejus. Ex quibus has primo colligimus effe crifium primas differentias, quippe primam fubitam mutationem ad fanitatem, quæ eft perfecta optima crifis, quod omnino ægrotum a morbo liberet; & alteram ad mortem, quæ perfecta & peffima, cum continuo ægrotum interimat; tertiam ad melius, quæ eft bona, fed imperfecta, propterea quod non prorfus hominem fanet; atque quartam ad pejus, quæ & ipfa peffima eft, ac imperfecta, quod & ipfa

(x) Epid. I. Sect. III. pag. 965.

(y) Lib. VI. Cap. VI. De Crifib. pag. 374.

„ ipsa non continuo hominem perdat,
„ sed paulo post.

Illa ergo, quæ omnino ægrotum non modo ab ea, qua hic tentatur ægritudine liberat, verum & a vitæ discrimine prorsus tutatur, habenda est perfecta & optima.

„ Fit autem (Galenī sunt verba
„ Lib. II. aphorism.) natura separan-
„ te a bonis mala, & ad excernendum
„ præparante, non temere igitur in
„ tali perturbatione graviter se habent.

Quapropter Alpino monente quæ crises molitur, natura est, quæ tunc opus suum perfecisse dicenda est, cum humores pravi fuerint ab ea concoquendo separati reapse a bonis, excre-
tique. Nam cæteræ, quæ in morbis accidunt mutationes, quas verius solutiones appellaveris, haud criticæ sunt, quandoquidem aliunde ac a natura effi-
ciun-

ciuntur. „ Ut enim vincente natura,
„ aut humores crudi, crassi, ac lenti
„ ad motum difficiles, sed coctione
„ primo extenuandi & absumendi, quo
„ morbus paulatim marcescit, usque
„ ad omnimodam sanitatem; sic mor-
„ bo ipso vincente, eique natura suc-
„ cumbente, virium prostratio, qua
„ natura paulatim a morbo consumi-
tur; hinc Galenus in 3. libro de Crisi-
bus Cap. 10. „ Est autem primum &
„ maximum in morbis mortalibus fig-
„ num, quod sine crisi mors sit subse-
„ cuta, virium imbecillitas.

§. LIII.

Quæ cum ita sint, cur enim a tam
accuratis diligentibusque viris in crisi-
bus æstimandis recedemus? censenda-
ne erit crisis vel perfecta, vel salutaris
ea morbosæ materiæ ad cutim propul-
sio,

sio, qua viribus ægri declinantibus, auctaque cum sinistris symptomatibus humorum putredine; corpus, ut in superioribus historiis vidimus, gangræna, aut sphacelo prorsus confectum pessumdatur?

Statuamus ergo miliaria alba & rubra non semper esse critica, sed haud raro symptomata. Quid quod exstant aliquando morbi, in quibus hujusmodi eruptio, etiam si critica videatur, nihilominus, quoniam perfecte morbum non solvit, nescio, an potius symptomata sit existimanda? quemadmodum in hominibus quibusdam crassiori corporis habitu præditis, rheumateque, arthriticisque tormentis afflictis, observamus. His enim postquam ad morbum levandum artis subsidia adhibita sunt, etsi absunt calida quæcunque medicamina, decumbunt-
que

que in quam temperatissimis hypocautis, si urinæ, quæ profluunt non sint turbulentæ, aut sedimentum vel viscidum album, tenax, glutinosum, terebinthinæ quasi simile, vel ut in aliis evenit, rubrum cinnabarinum in crystallos concreescens non deponant, sed potius sint albæ pallidæ, claræque, accidit, ut rheumatica materies a sanguine resumta propellatur febris acutæ miliarium in speciem ad cutem.

Isthæc autem eruptio, ut & ea, quæ per sudorem fit, minuit quidem arthriticum humorem, unde aliquatenus dici potest critica: verum, quoniam hujusmodi morbi non judicantur perfecte, nisi urinæ crassæ, turbatæ, tenaces, sedimentoque plurimo saturatæ effluant exanthematica eruptio criticæ nomine non videtur donanda. En exempla.

§. LIV.

Virgo vigesimum agens annum temperiei atrabilaris crassiori victui de-
dita, cum tempestas esset frigidissima,
correpta est febris continua, acuta cum
acerbissimis artuum cruciatibus, im-
manique capitis dolore; fitis magna,
tussisque pertinax, & sicca cum respi-
ratione graviori eam torquebat, urinæ
erant pallidæ, nec minimum quid de-
ponentes.

Sanguinem igitur, qui larido simi-
lis erat, bis e brachio, atque inde se-
mel e pede extraximus, exhibuimus-
que præter clysteres emollientes anti-
phlogistica, aliaque demulcentia me-
dicamina ad decimum quartum usque
diem.

Tunc, etsi hypocausti calor tempe-
ratissimus erat, cepere modo declinare,
modo ingravescere symptomata, tum

præ-

præcurrentibus leni sub delirio tussicula sicca & frequente, & anhelosa, totiusque cutis horripilatione, prurituque, effloruere sensim sensimque exanthemata alba, & rubra. Cumque calor intensus remitteret, postque aliquot dies declinarent acerbiora symptomata, dedimus potui radicis Scorzonæræ, foliorum & florum Malvæ, Scabiosæque herbæ decoctionem, & e cochleari propinavimus mixturam ex Stybii diaphoretici drachmis duabus in aquæ Scabiosæ unciis octo solutis confectam, addita Diacodii liquidi uncia.

Interea, etsi exanthemata credebant, perstabantque, nihilominus dolores, distortionisque artuum vehementissime ægram cruciabant, donec urinis cinnabarino colore saturatis, matulamque incrustantibus copiose ad plures hebdomadas fluentibus, radix morbi

morbi evulsa fuerit funditus ; unde ægra trigesimo die convaluit.

§. LV.

Sed, ne hæc observatio reputetur singularis, dabo historiam alteram.

Vir quadragenarius atrabilaris temperiei, a pluribus annis cum ob victus minus congruam, tum ob varia corporis vehementiora, præcipue hyemali tempore instituta exercitia corpus adeo defatigavit, ut atrocissimis artuum omnium tormentis præhensus fuerit, ita ut contractis artubus cunctis, vel digitum præ nimio dolore nec ipsemet movere, nec ut ab aliis attingeretur, pati posset.

Febris ingens erat, vigiliæ ægrum extenuarant, vixque in lecto ullam quietis sedem inveniebat. Urinæ primis morbi temporibus turbidæ, late-

ritiæ, crassæque conspiciebantur. Postquam vero hic per plures dies noctesque hisce tormentis tortus esset, correptus est capitis dolore gravissimo, urinis claris, & pallidis, & parva copia redditis: respiratio invalescente feбри cum lingua aridissima, rara mireque vehemens erat, pulsusque citatus: sermone utebatur expeditiori, imo contra ac dum esset sanus evaserat loquax. Atque hic quippe, qui doctus expertissimusque Medicus erat, cunctis, quæ ei sub morbi initium contigerant, perpensis, pronunciaverat debere se brevi aut sopore obrui, aut mente alienari. Hinc præmisit congrua artis præsidia, præcipue venæ sectiones, imperavitque cunctis, qui ægro opem ferebant, primo, ut Medicum amicum accerferent, dein
vero

vero, ne vel minimum quid medicamentorum, præter largissimum potum Theæ, vel emulsionem demulcentem, quod ei fortasse aut desipienti, aut soporoso præscriberetur, propinarent. Imo uxori sedulo præcepit, ut se lethargo forte oppressum, excitaret creberrime, prolueretque quam liberalissime potionibus memoratis: caveret quoque, ne calida, pellentiaque medicamina in os sibi infunderentur.

Paruit sancte mariti dictis uxor vigilantissima, cumque subdelirium soporque profundus repente advenisset, ingentem dilutissimi subaciduli potus copiam diu noctuque illi ingessit; cum itaque morbi acuties ad decimum quartum usque diem protraheretur, miliaria rubra, & alba toto corpore profusissime notabili admodum ægri levami-

ne prodire. Et declinarunt quidem symptomata, ægerque in tuto erat, nihilominus arthritici dolores ex integro profligati non fuere, donec urinæ magna quantitas, quemadmodum in alio casu meminimus, ruberrimam continens hypostasim effluxit: hujus vero cinnabarino colore infuscatæ, & ad trium digitorum crassitiem in macula concrefcentis fluxus ad plures menses perduravit ea lege, ut si quando urina fiebat clarior, pallentiorque, aut minus copiosa, æger novis, licet tolerabilioribus artuum tormentis vexaretur.

Cumque ad hanc promovendam omnis cura intenderetur ita, ut illius crassitie, acredinique, unde meatus urinarii interdum opplebantur, constringebanturque, depellendæ, lenia diuretica, ferumque lactis subacidulum, emollientiaque enemata crebrius ingesta

ingesta adhiberentur, factum est, ut non modo ab acutissimo morbo viginti dierum spatio is liberaretur, sed etiam deinde per ingentem illam urinæ defluxionem integerrime confanesceret.

§. LVI.

Hujusmodi ergo miliaria ex eo crisium genere dicemus esse, quas Alpinus vocat duplices, multiplices, compositas, quales illæ quoque sunt, de quibus Hippocrates: (z) „ Si ex naribus sanguis profluxerit, solvitur affectio, atque si sudores judicatorii legitimi ob-
venerint cum urinis albis & crassis, & levibus sedimentis: & si abscessus aliquis fiat, quemadmodum judicatus fuit Meton (aa) & Galeno teste

I 3

(bb)

(z) Lib. de vict. Rat. in morb. acut. pag. 396.
Nro. 20. Edit. Foës.

(aa) Lib. I. de morb. vulg. ægrot. VII. pag. 983.

(bb) alter, qui postquam tredecim diebus acuta febre delirasset, sanguine & sudore convaluit. Sic eodem referente Hippocrate soluti sunt morbo. Mulier (cc) trimestri foetu gravida, quæ in litore habitabat vomitu, & sudore: ille, qui in Dealcis horto decumbebat (dd) alvi pituitosa copiosa fluxione, copiosoque sudore: Anaxion (ee) spuitis multis ac sudore: Nicodemus (ff) urina multa alba, in qua multa subsidebant, sudoreque copioso: & mulier morosa in Thaso (gg) sudore, atque mensibus erumpentibus. Nec necesse est, ut ad ægros sanandos eruptio ista contingat. Nam, si sub istorum morbo-

---

(bb) Lib. II. de motu musculor.

(cc) Lib. I. de morb. vulg. ægrot. XIII. pag. 990. edit. Foës.

(dd) Lib. III. de morb. vulg. ægrot. III. pag. 1066.

(ee) Ibid. ægrot. VIII. pag. 1104.

(ff) Ibid. ægrot. X. pag. 1108.

(gg) Ibid. ægrot. XI.

borum initia, ut pluries animadvertimus, congrua sanguinis portio per venam crebrius dematur, & ubi præsertim adest febris cum maxima inflammatione, exhibeatur largissime potus interdiu e lenioribus præcipue diureticis, utpote lactis serum est, in quo radicis graminis, althææ, aliarumque portio efferbuerit, sub noctem vero ex emulsionibus blandis cum nitro, vix unquam ullius generis exanthemata emergunt, eo quod remedia, quæ memoravimus, abundantiorē urinam cient.

§. LVII.

Itaque, si ea prodeunt, propterea quod in tempore hæc curationis ratio adhiberi non potuit, habebuntur ne critica? non arbitror: nam quis quæso in aliis morbis salutares crises, puta sudorem, sputum, urinæ, aut

sanguinis profluvium criticum sine ægri summo vitæ periculo cohibere valet ? Quapropter a veritate non aberabimus, si dicemus miliarium eruptionem esse haud semper morbi salutarem, criticamque excretionem.

At pluries hujuscemodi exanthemata effloruerunt etiam sine febris : quis hoc ignorat ? At num ideo appellanda sunt critica ? Critica igitur erit chronica illa purpura scorbutica, quæ ad plures annos protrahitur. At quis Medicorum non irrideret hominem ita sentientem ? Quem enim latet, cutaneam hanc eruptionem ideo fieri, propterea quod sæpenumero cruoris compagini tanta est quasi caustica acredo inserta, ut & sanguinem solvat, ferrosioremque reddat, & una cum sero & lymphæ ad insensibilia usque cutis vasa per canaliculorum seriem feratur, &

cutim

cutim epidermidemque ipsam non tantum corrodat, sed & penitus, quemadmodum in variis scabiei speciebus observatur, comburat? Nec diversa est ratio cum sanctoriana perspiratio cohibetur, repente ex aëris liberioris exceptione, præcipue, dum corpus adhuc calet, vel vasa cutis post diuturniores morbos, præ nimio sudore laxata sunt. Nil enim facilius in quamplurimis corporibus, quibus sensibilissima est cutis structura, ac e frigoris appulsu crispatio, inde humoribus fermentibus, rubor, quem purpurea quædam efflorescentia consequatur.

Quod ergo & morbi reliquæ, & sanctoriana perspiratio repressa valent præstare, non video, cur præstare non possit in acutis quibusdam morbis morbosa materies, dum moliente imperfectam crisin natura, novus febris

lis æstus irumpit. At quid inde? Num, quæ apparent exanthemata malignam morbi indolem detegunt, quod ad crimem esset necessarium, an potius indicant delitescens adhuc in corpore quid acris tetræque colluviei, præsertim cum sedulus vigilansque artifex, si opportune ducat alvum, eruptionem prorsus impediat, quin & jam efflorentem dissipet sine noxa?

§. LVIII.

Nobilem adolescentem variolis, quæ eum pessime mulctaverant vix exsiccat, inopinato febris deliriis prægressis invasit, postquam miliaria rubra, & alba sensim in toto corpore comparuere. Urinæ nihil laudabile deponentes, decolores erant; & febris continua acuta invalescente, æger indies desipiebat magis. Ad hunc advocati,

cati, cum audivimus, ipsum alvi beneficio tam variolarum tempore, quam deinceps caruisse, propterea quod nefas habitum fuerat Chaldaicæ sex septimanarum superstitioni contraire, dubitavimus de ægrî forte. Nec enim boni quid sperare poteramus e morbo, qui ab alvo suppuratoria præsertim febris tempore constricta repetendus erat. Etenim, si tunc cum effervescentibus cunctis humoribus tetra ea colluvies, quæ per alvum depelli debet, retinetur, eo quod intestina flatibus, saburraque distendantur, excretoria eorum glandulæ comprimantur, in promptu est, ut illa in sanguinis torrentem recipiatur, febrem cieat, exanthemata propellat, corrumpensque interanea viscera, effusiones humorum, suppurationes, gangrænas efficiat, & sæpe

sæpe inopinam mortem, ut adolescenti nostro dolumus, contigisse.

Quid igitur prohibet, quominus neglecta hisce in casibus opinione de semper critica miliarium pustularum natura temporius sanguinis detractionibus, alvique subductionibus, prout res postulare videatur, tot, tamque funestas turbas antevertamus?

§. LIX.

Neque solum in secunda variolarum febre, de qua Freindius, Meadiusque perdocte disputarunt, locus purgationi est. Nam in discretis ipsis id facere necesse est aliquando: cum nempe crassiora præprimis infantum corpora ingens variolarum copia occupat, vel magna earum suppuratio fit, alioquin periculum est, ne præter omnium expectationem tabes oriatur.

Ad

Adstitimus nuper virgini novendecim annorum, quæ quoniam vario-
lis fatis quidem distinctis copiose re-
ferta erat, febrique agitabatur vehe-
menti, ingentem suppurationem passa
est. Obstipata cum ingruente suppu-
ratione esset illi alvus, ad emollientif-
sima enemata confugimus: quin &
suppuratione peracta illam frequentio-
ri potu feri Tamarindinati additis sale
polychresto, & syrupo rosarum solu-
tivo leniter duximus ad pustularum
exsiccationem usque, pauloque ulte-
rius. Quo factum est, ut ægra ingen-
ti tam putridæ colluviei, quam puris
copia detracta, restitueretur, nullis
prorsus intetius superstitibus morbi
reliquiis.

Quod si omissemus alvum solve-
re, quid a tanta putredine expectan-
dum

dum nobis fuisset? nisi viscerum corruptio vel subita, vel lenta, quæ ægros, ut pluries vidimus, miserabiliter depaſtos proſternit, ac tandem ſpiritu, quem vix trahunt, orbat.

Quotiescunque igitur in febribus ſive acutis, ſive varioloſis, ſive miliaribus ſeſe produnt latentis in interaneis materie iudicia, tanta eſt purgationum utilitas, ut per eas funeſta cæteroquin ſymptomata vel antevertantur, vel diſſipentur, reddaturque eo perfectior criſis, quo colluvies abundantius fuerit ex inteſtiniſ protruſa. In cujus præcepti confirmationem lætor, poſſe me Illuſtriſſimi Præſidis noſtri van Swietenii graviffima verba adducere: is enim in elaboratiſſimis celebratiſque ſuis Commentariis ita loquitur. (hh)

„Præ-

(hh) Tom. II. De cognos. & curand. morb. De Febrib. in genere §. 723. de exanthem. febril. pag. 398.

„ Præterea docent observata, quan-
„ doque illud, quod pruritus & ex-
„ anthemata facit, hæere in ventri-
„ culo & circa præcordia; atque hoc
„ excusso statim ista evanescere. Dum
„ mala fortuna venenatum mytulum
„ quis devoravit, summa sequitur,
„ nunc citius, nunc serius, anxietas;
„ & paulo post cum pruritu summo
„ tota fere corporis cutis exanthema-
„ tibus obsidetur; dato vitriolo albo,
„ vel simili alio emetico, quod ilico
„ vomitum facit, dum deglutium est,
„ si excutiantur contenta ventriculo,
„ evanescunt brevi una cum anxietate
„ hæ efflorescentiæ: neque credibile
„ videtur, venenatam illam acrimo-
„ niam, sanguini mistam, ad cutim
„ delatam fuisse, cum post vomitum
„ ilico cessent omnia mala. Novi ho-
„ minem, cui illico eadem sympto-
„ ma-

„ mata contingunt, si lapides cancro-
„ rum sumferit; cessantia pariter, dum
„ vomitu hos rejecerit. An forte in
„ febribus, collectis circa præcordia
„ malignis talibus fordibus, quando-
„ que exanthemata prodeunt? certe
„ mihi talia in morbis curandis oc-
„ currerunt, quæ huic opinioni fave-
„ re videbantur, dum nempe sursum
„ vel deorsum, sponte vel arte, detur-
„ batis his fordibus, evanescebant hæc
„ exanthemata. In *Sileno* jam a prima
„ die febris acutæ alvo prodibant bi-
„ liosa sincera spumosa, dein tenuia
„ & nigricantia. Sexta die alvus sup-
„ pressa fuit. Octava die exanthema-
„ ta parva rubra rotunda proruperunt.
„ Forte collecta circa præcordia ma-
„ teria, quæ ante alvo exhibat, & per
„ morbum adhuc pejor reddita. No-

„ tat

„ notat enim *Hippocrates*, a principio
„ morbi ad finem usque continuam
„ hypochondrii palpitacionem adfuisse.
„ *Anxiis alvi turbatae suppressio*, brevi ve-
„ lut *culicum puncturae efflorescunt* &c.
„ *Puriginosae affectiones omnibus nigrorum*
„ *dejectionem significant*, & vomitum gru-
„ mosum. Ex quibus omnibus conclu-
„ dere licet, & ad has exanthematum
„ causas attendendum esse.

§. LX.

Atque ita certum est, posse ab ar-
tificibus non solum sanguinis missione,
purgantibusque, sed & alia quacun-
que vacuatione inhiberi prorsus, ne hu-
juscemodi exanthemata prodeant. Cui
rei indubiam fidem faciunt febres illae
rheumaticae pleuritidem spuriam peri-
pneumoniamque simulantes, quae duo-
decim abhinc annis non modo hac in

K

urbe,

urbe, sed & in conterminis locis mortales plures neci dederunt. Nam cum tempestas esset circa hyemem humidior, & aër repentino frigore condensaretur, ii præcipue, quibus humores erant tenaciores serosi, lymphaticique inciderunt in febres rheumaticas catarrhalesque cum dolore acutissimo costas ut plurimum perstringente. Et quamvis hujusmodi febres primo morbi tempore leviores videbantur, nihilo minus haud multo post tota sanguinis compage coacta inflammataque in acutas prorsus, lethalesque degenerabant. In iis vero quid erat singulare: nam sanguinis detractione quam maxime lædebantur crassiora præprimis corpora, cum contra eam ferrent illa, quæ sanguine scatebant, ubi febris ingens cum peripneumoniæ notis conjuncta aderat.

Ple-

Plerisque vero, etsi secta aliquoties vena, ex qua sanguis crassus in massam larido flavo similem protinus se cogens, promanabat, nisi sudores diluentibus antiphlogisticisque magna copia ingestis, provocarentur, aut vesicantia ad summum tertio, vel quarto morbi die furis applicarentur, (per quæ magna puris quantitas ex ulceribus concitatis movebatur) miliaria vel primis morbi diebus ut plurimum alba sæpenumero lethum indicantia totum quasi corpus obruebant; quibus tamen ægri non levabantur, nisi postquam sudor copiosus, urinæ sedimento plurimo imbutæ, & quandoque, etsi rarius, sputum supervenissent: hoc enim pacto ad vigesimum judicabantur; quod si propinatis tempore potionibus diluentibus sudor vel leviter erumpebat, miliaria rarius apparebant.

Quin hæc prorsus aberant, si post emissam congruam sanguinis portionem, dolore non declinante, nec manante sudore, vesicantia opportune applicabantur: nam tunc excitatis pure ex ulcere, & e toto corpore sudoribus; ægri sanescebant, dummodo vesicatoriorum applicatio dilata non fuisset ultra quartum morbi diem. Etenim lymphæ crassæ, tenacissimæque in propriis suis vasculis coactæ sanguinem vel lente difficileque permeabat, vel diluere satis non poterat: hinc inflammatoria spissitudo non modo in vasis serosis, lymphaticisque, sed & in sanguiferis, quoniam cruor perquam necessario feri, lymphæque vehiculo destitutus spissescit, oriebatur.

Quapropter statim ac sanguinis densitas detractiōe diminuebatur, & stimulis cantharidum vi fibrilis tenaces,

&

& ad coactionem proni humores agebantur in gyrum, inertiores vero per ulcera arte concitata evocabantur, inflammatio vel præpediebatur, vel pure ex iisdem ulceribus moto, solvebatur. Cohibita itaque isthoc pacto inflammatione, putredineque, nec poterat exanthematum coagmentationi esse locus, nec crisis, nisi perfecta promoveri.

§. LXI.

At, ne cui id, quod de vesicantium hisce in casibus necessitate diximus, sit fraudi, (observavimus quippe pluries ea minus recte administrari) existimamus fore Tironibus gratum, si de recto eorum usu summatim differamus.

Ait Baglivius, cujus in re medica non parva est auctoritas: (hh) „ in

K 3

„ vesic-

(hh) Differt. VII. de usu & abus. vesicant. cap. II. §. 1. pag. 423.

„ vesicantium usu maximam adhiben-
„ dam esse cautionem, ne indiscrimi-
„ natim præscribantur quolibet anni
„ tempore, cuilibet ætati, tempera-
„ mento, habitui corporis quibuslibet
„ morbis, ut Galenici consueverunt,
„ sed duntaxat, dum necessitas urget,
„ aliter mala quamplurima ægrotanti-
„ bus supervenient, si debitis non ad-
„ hibitis cautionibus applicentur, quæ
„ quidem mala rudes Medici tribuere
„ statim solent deleteriæ & pravæ, ut
„ ajunt remedii naturæ; non vero er-
„ roneis indicationibus, quibus illud
„ præscripserunt.

Et recte: experientia enim nos do-
cuit, ea esse ut plurimum noxia, ubi
convulsiones ægrum jam distorserunt,
vel futuræ pervidentur, præsertim, si
febris est intensa, habitus corporis gra-
cilior, vigiliæ præcesserunt, corpus-
que

que est admodum exinanitum debilitatumque.

§. LXII.

Ast, nec in febribus ardentibus & continuis, in quibus magnus est humorum attritus, unde summa viscerum inflammatio pertimescenda est, neque in nervorum affectionibus, ubi hi præcipue ex facili convelluntur, sunt opportuna. Etenim stimulus cantharidum vis sanguinis agitationem auget; imo proritatis nimium nervis, deliria, ipsasque convulsiones concitat. Vidimus enim haud raro hominibus delirantibus, febrique acutissima laborantibus, exanthematibusque refertissimis, quibus, eo quod desipuerant, applicita fuerant vesicantia primum utrique cruri, tum delirio invalescente femoribus, brachiisque, accidisse, ut feбри reddita ardentissima,

subortisque Dischuria, Ischuriaque, vehementibusque in toto corpore convulsionibus cogerentur veluti excarnificati animam misere agere.

Etenim hujuscemodi ægroti ante extremum mortis articulum vultum mire convulsum, & hominum strangulorum faciei simillimum habent, tum post mortem livescunt, atque ut plurimum lustratis dissecto cadavere visceribus gangræna affectos periisse, conspicitur.

§. LXIII.

Neque verum est id, quod forte ad multiplicanda vesicatoria impellit aliquos, revelli nempe eorum ope a capite materiam morbosam, & ad cutis extrema propelli, quo fiat, ut deliria cessent: nam, ut animadvertit Baglivius (ii) vesicantia interdum ob insignem

---

(ii) Ibid. pag. 425.

signem, quem excitant dolorem, delirium jam factum adaugent, imminens vero accelerant.

Abstinendum quoque ab iis est, cum nervi vel affecti sunt, vel ad irritationem sunt proni, ne vel levissima vellicatione distendantur, convellanturque, admonente prudentissime Hoffmanno, qui ita loquitur. (kk) „De „ inceptis ubicunque totum genus nervorum vehementibus jam agitur „ spasmis, ut fit in febribus acutis præsertim & inflammatoriis, & causa „ exorbitantium horum motuum non „ tam crassa & materialis, quam potius tenuis, atque subtilis, ubi vigiliæ assiduæ, & deliria adfunt, eli-

K 5

„ mi-

(kk) In opuscul. medic. practic. in quo curam morborum & medendi methodum, nec non circumspectum remediorum usum exponit Dissert. XIX. De vesicant. & fonticulor. circumspecto in medicina usu pag. 264. No. 17.

„ minent, summa inquietudo, corpo-
„ ris jactatio, & præcordiorum anxie-
„ tates urgent, multo magis, si acce-
„ dunt tendinum subsultus, & convul-
„ siones, vesicantia penitus absint.
„ Nam nihil certius, quam, ut admo-
„ tis his, quæ nervosas partes ad spa-
„ sticas stricturas magis exstimulant,
„ nec tamen causam tollunt, motuum
„ impetus & anomalia cum irrepara-
„ bili damno longe magis increascit, &
„ plane lethales consequantur con-
„ vulsiones.

§. LXIV.

Sed in macilentis, & gracilioribus
corporibus cautus vesicantium usus esse
debet, quoniam ex his convulsio, fe-
brisque exacerbatio fit, imo docente
Baglivio & gangræna, & mictus san-
guinei, & ardores urinæ, aliave vesi-

cæ mala frequenter concitantur: unde in gracili corporis habitu, in calido, & sicco temperamento, præsertim æstivo tempore sub ardore caniculæ ea solent esse pestifera (11).

Inutilia pariter sunt fere omnibus, quos delirium tenet: nam si delirium ortum ducit ab inflammatione, ea pessima symptomata inducunt, quæ diximus, si vero aliunde quandoquidem vix fieri potest, quin adsit aliqua fibrillarum cerebri irritatio, cantharidum exstimulans vis convulsiones aucto humorum circuitu nequit non accerfere.

§. LXV.

Cavendum itaque frequentissimum illud peccatum, quod committitur, ubi cuilibet febrium speciei, dummodo illæ periculosæ videantur, vesicantia

---

(11) Bagliv. de vesicant. usu §. 3. pag. 424.

tia non sine magno febricitantium damno applicantur. Semper enim ad februm classes attendendum est; nam aliæ acutæ, & inflammatoriæ sunt, aliæ vero malignæ. In acutis simpliciter & inflammatoriis, excepta pleuritide & peripneumonia, ubi & sputum ob virium defectum non facile extunditur, & ob magnum humorum tenacium copiam bronchiis pulmonum inhærescentem adest spirandi difficultas, nemo erit, qui sine piaculo vesicatoriis utetur: Heurnius enim, licet alias vesificantium usum collaudet, in acutis tamen morbis vetat, esse admovenda; Aetius vero tradidit, se in calidis, sicque affectionibus abstinuisse a vesicantibus.

§. LXVI.

In febribus vero malignis, discernendum est cujus generis eæ sint: nam

si ex iis sunt, ubi sanguis ob summam densitatem coit, vesicantia profunt, utpote quæ dissolvendo sunt apta. Ast, ubi ingens est humorum colliquatio, ita ut quidquid est humidum qua data porta effluat, perniciosissima esse Medici omnes consentiunt. Ut itaque omnis error præcaveatur, designare juvat hujuscemodi febrium notas.

Quæ ergo e coagulo sunt, dignoscuntur e calore mitiori, e cutis, aut extremorum refrigeratione, pulsu parvo, cordis angustis, petechiis, linguæ ariditate, ad somnum propensione. Alias, quæ ex dissolutione sunt, produnt, summus circa initia corporis æstus, movens sudores continuos, pellens urinas colliquativas, vel sanguinis effusiones, vel stillas e naribus, producensque virium prostrationes, syncopes, convulsiones: atque hæc adhibendo-

rum

rum in febribus, vel amovendorum
vesicantium signa funto.

§. LXVII.

Jam vero, ne quid ambiguitatis
creet id, quod superius diximus de eo-
rum noxa in plerisque deliriis, juvat
in rem diligentius inquirere. Et qui-
dem certum est, soporem, qui acutas,
inflammatoriasque febres interdum co-
mitatur, solvi utplurimum per copio-
sam alvi dejectionem, quemadmodum
Divus senex adnotavit. Nam a Pytho-
nis filio (mm) magna febre cum in-
genti in somnum propensione detento,
excussus fuit sopor, postquam biliosa
eruperunt.

En ejus verba: „ In Pela Pythonis
„ filius confestim multum febricitare
„ cepit, cum magna in somnum pro-
„ pen-

„ pensione, cum vocis defectione som-
„ ni fiebant, alvusque toto tempore
„ dura erat. Glande vero ex felle sup-
„ posita, multa deiciebat, statimque
„ remittebat. Celeriter autem alvus
„ rursus intumescebat, febris ingra-
„ vescebat, eademque in somnum pro-
„ pensio perseverabat. Eodem autem
„ rei statu exhibitum est aliquid me-
„ dicamenti ex his, quæ Carthamum
„ & Cucumerem agrestem, & Meco-
„ nium recipiunt, biliosa eruperunt,
„ confertimque sopor cessavit, febris
„ mitescerebat, cunctaque allevata sunt,
„ & decimo quarto die iudicio est ab-
„ solutus.

Et in Coacis: (nn) „ Sopore, lassitu-
„ tudine, ac furditate tentatos alvus
„ erumpens, & ad iudicationem rubra
„ demittens, juvat.

At

At quamvis hæc est via illa, quam in sopore discutiendo natura insistit ut plurimum, unde videri potest, Medicum cantharidibus prætermiſſis ad purgantia animum debere advertere, nihilominus generatim id verum non est. Sopor enim non efficitur ab una ſolaque cauſa, ideoque variis inter ſeque contrariis medicaminibus locum dat. Omnis ergo artificis cura in eo poſita eſſe debet, ut diligenter exploret cujuſmodi ſit cauſa illa, quæ ægrum, cui adſtat, reddit veternoſum.

Si itaque fibræ nervosæ conſtrictæ ſunt, exſuccæ, tenſæ, quod intenſiſſimus febrilis calor, totiusque corporis ariditas manifeſtant, ſi cerebri meninges inflammatae ſunt, ſopor, qui inde oritur, ita refugit veſicantia, ut nihil poſſit iis ad ægrum peſſumdandum eſſe efficacius.

Si

Si vero acciti veterni, deliriique causa, par enim utriusque est ratio, sit vel morbosæ materiæ ad cerebrum metastasis, vel humorum viscosus, tenax, immeabilis, & in cerebri vasculis stagnans lentor, unde sensus omnes quasi offuscantur, & apoplexia pituitosa serosave videtur instare, quod in phlegmaticis, ut vocant temperamentis e vultus pallore, e pulsibus exilibus, e pallentibus urinis, e corporis frigidityte, & ad motum inertia, ex anxietate deprehenditur, tunc admovendas audacter ad vesicantia manus esse docent & Cantharidum natura, & præstantiorum Professorum auctoritas, & quotidiana experimenta.

§. LXVIII.

Etenim id muscarum genus mordicantem, adurentemque quamdam

L

vim

vim habet, quæ tum in nerveas, tum in fluidas humani corporis partes sese potenter exerit. Nam, si eæ deglutiantur, ut quibusdam vel imprudenter, vel ad sopitum, pessumdatumve veneris oestrum fuscitandum accidit, vel in venas injiciantur, corpus totum, atque præ cæteris vesicam, renes, circumque jacentes partes vellicant, proritant, dilacerant, exulcerant, destruunt: tum sanguinem, ut e Baglivii Hoffmannique experimentis constat, solvunt, inflammant, redduntque prorsus fluxilem; unde & urina, & fudor, & mictio tandem sanguinea, & gangræna, & sphacelus consequuntur. Quin vero effectus hos præstent, dum exterius applicitæ per patulos cutis poros interiora permeant, dubitari non potest. Quid igitur præstare unquam possunt,

possunt, ubi sanguis sponte sua vergit ad inflammationem, nisi, ut hanc tantocius importent, quanto copiosius, sollicititiusque importune sedulus Medicus hujusmodi corpori eas admoveat?

At contra quid non boni efficient, cum ab arte expectatur, ut glutinosa humorum coagmentatio disjiciatur? Nam præterquam quod eæ particulæ, quæ a cutaneis vasis absorbentur actæ cum reliquo sanguine in gyrum perrumpunt, extricantque concretiones, in quas impegerint, cur non, ut elegantia Rotundii (oo) verba usurpemus, „credibile videri cuiquam possit, cutim, quæ veluti circumdatus universo corpori tendo est, cantharidum morfu, atque irritamento

L 2

„cir-

„ circumquaque vibratam, tentamque
„ subditas arterias, venas, nerveasque
„ ambages arctius amplecti, qua pres-
„ sione expeditis canaliculis, expres-
„ sisque particulis minus congruis æ-
„ quabilem sanguini restitui circui-
„ tum, homini sanitatem, cum quæ
„ urticis apud nostrates, quæque can-
„ dentibus affrictis corpori ferramen-
„ tis apud nationes quasdam barbaras
„ utiliter, & pro voto curatio fit, non
„ alia fortasse nitatur ratione?

Atque hinc intelligitur, quare cum
Septalio, Hercule Saxonia, Severino,
Hollerio Baglivius, Hoffmannusque,
quorum de vesicantibus Disputationes
consulo, ut a Tironibus attente legan-
tur, censuerint hujuscemodi auxilio lo-
cum esse in febribus malignis, quæ e
coagulatione, visciditateque sunt; in
soporosis affectionibus, apoplexiaque
lenta

lenta, & serosa, qua senes solent per-
tentari; in catarrhosis defluxionibus, a
quibus pulmoni, naribus, oculis, fau-
cibus, pectori periculum instat; in ca-
pitis doloribus non a febre, sed a visci-
do humore ortis; in doloribus arthri-
ticis, rheumaticis, ischiadicis, odon-
talgicis, dummodo vel corpus plethora
non turgat, vel febris non sit acuta.
In febre petechiali; in pleuritide, pul-
monumque morbis, si habitus corpo-
ris crassior est, & quinto, vel septimo
magna, periculosaque conspiciatur spi-
randi, excreandique difficultas; in
morbis cutaneis; in doloribus vagis;
in convulsionibus sine febre, in epi-
lepsia, nervorumque morbis, quos vel
plethora, vel humor acer non gignit;
in asthmate spasmodico - convulsivo a
podagricæ materiæ repulsione excita-

to; in ophtalmia quotiescunque & corpus e prudenti Boerhaavii, Maitre-Jean, & Saint-Ives monito fuerit venæ sectionibus, purgationibusque exinanitum, & vesicantia non continuo nuchæ, ut quandoque fit, sed pedibus admoveantur; denique quandocunque solvere, divellere, derivare, excitare, revellere, attrahere, evacuare opus fuerit: idque habita semper ratione loci, anni, temporis, temperamenti.

Etenim, ut phlegmaticis cum viris, tum etsi cautissime propter uteri irritabilem naturam mulieribus Septentrionales nostras oras incolentibus, hyeme præsertim profunt, sic populis ad meridiem positis, seu natura, vitiove exsuccis, dumque sol fervet, sunt haud raro mortifera. Adhibeaturque insuper ea quoque cautio, ut quæ tantum
stimu-

stimulare debent, apponantur sensilioribus corporis partibus, nuchæ, collo, pone aures, carpis, genubus: nam si febris fervet, si pulsus sunt celeres, si medendum est paroxysmis periodicis convulsivis epilepticis, præferendæ sunt suræ, & satis remote ab iis membris, quæ sunt vel inflammata, vel dolore, spasmò, ulcere, affecta: licet in pleuritide quibusdam in more sit parti ipsi affectæ ea applicare.

§. LXIX.

Neque illud negligatur, quod frequentius observavimus: solere nempe haud raro febribus, calore, deliriis, anxietate stipatis ita opitulari venæ sectiones, alvique, si opus fuerit, purgationes, ut symptomata decrescant, peccansque materies aut ad exteriora

pellatur, aut probe concocta per statuta recrementis excernendis emunctoria eliminetur. Nam, si quis in iis præsertim febribus acutissimis inflammatoriis, in quibus tanta est cruoris compages, ut is pulmonis, cerebrique vascula subire nequeat, manum vesicantibus, intentata prius venæ sectione, purgationeve, admovet, metuere debet, ne sanguinem ad vasa cerebri pellendo cephalalgiam, veterum, lethargum, apoplexiamque ipsam, quæ in hujusmodi casibus solent sponte advenire, sollicitet.

Quæ cautiones, etsi videntur non posse cuicunque ad ægrorum lectulos vel accedenti non occurrere, intactas nihilominus ideo nolimus, propterea quod vidimus eas acutissimam præstantium Artificum Freindii, Rotundii.

que

que, quam cæteroqui magni facimus, aciem effugisse. Hic enim ita loquitur, etsi subobscurè, ut videatur existimasse vesicatoria locum posse habere quocunque in morbo cuicunque ejus esset causa.

Freindius vero aperte docet, (pp) in eo percuriosius non esse inhærendum, ut vesicatoria semper ad ægroti habitum aptentur, eo quod quæcunque fuerit corporis constitutio utcunque sive bile, sive tenui sanguine fervidior, sive febris ultra modum sævierit, levia incommoda tanti non esse vult, ut de vita interim ipsa non sumus solliciti; nam ait, in podagricæ ad cerebrum metastasi cum febre, in variolis, morbillis, febre sive scarlatina,

---

(pp) De Febribus Commentar. IX. de Vesicant, quæ Canthar. recipiunt pag. 63.

tina, five erysipelatosa, profuisse. Unde pronunciat, audiendos eos non esse, qui vetant, ne in affectionibus nervosis, febribus ardentibus, & continuis, etiamsi sopor, aut delirium accesserint, apponantur. Quod tanto viro excidisse certe miror.

§. LXX.

Atque hæc funto, quæ de natura, effectibus, curationeque miliarium dicenda censuimus, non quidem, ut exercitatis Artificibus quid novi offerremus, sed, ut iis, qui artem aggrediuntur præsto esset ratio, qua in periculoso, ancipitique isthoc morbo sese gererent. Quod eo confidentius ausi sumus, propterea quod animadvertimus multiplicem morbi hujus naturam non fuisse hætenus satis discriminatam, cum

ex

ex iis, quos de hac re novimus scrip-
fisse neminem reperimus, qui vel ad-
notarit, vel dilucide exposuerit id mi-
liarium exanthematum genus, quod
cum liceat prorsus negligere eo quod
morbum nec lenit, nec aggravat, ap-
pellari forte posset ambiguum.

Cæterum rogamus obtestamurque
artis nostræ Antistites, ut si hac in
opella reperiant quid minus recte dili-
genterque prolatum, præsto nobis ar-
tique sint. Cum enim suprema lex,
quam in medicina faciunda præ oculis
habemus, sit salus populi, excipiemus
pacato gratoque animo emendationes
cujuscunque, quo possimus quam cu-
mulatissime expectationi hominum,
qui opem nostram implorant,
fatisfacere.

ERRATA.

<i>Pag.</i>	<i>Lin.</i>	<i>Lege</i>
9	11. idoles	indoles
20	5. fuscipio	fuspicio
38	1. hac	hæ
Ibid.	2. ex ferunt	exferunt
54	15. Necfariis	Necessariis
56	9. affere	afferre
63	18. ubii	ubi
67	15. intoerabilis	intolerabilis
73	14. repetitas que	repetitasque
77	10. fiebat	fielat
81	10. dexterimus	dexterrimus
94	16. intumuscentibus	intumescentibus
100	11. tranctandis	tractandis
102	9. creba	crebra
108	1. Postquæ	Post quæ
136	8. exanthematha	exanthemata
141	17. intetius	interius
143	13. deglutium	deglutitum

3757

